

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXIII рік видання. № 224, лютий, 2013

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевченка

Ваш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор - Ірина Мойсей
Редактор - Іван Ребошакпа
Секретар редакції - Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідешук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Передвісник європейського гуманізму*
- ❖ *«Сміються, плачуть солов'ї...»*
Магдаліна Ласло:
«Поезія – гордість української культури»
- ❖ *Україніка Бухарестського університету*
– одна із складових румунської філології
(Попередники)
- ❖ *Богдан Мельничук:*
«Українська поетична шевченкіана»
- ❖ *Мірча Лютік:*
«Живу двома літературами...»
(Інтерв'ю)
- ❖ *Перлини всесвітньої літератури*
Європейська література періоду
Середньовіччя. Франсуа Війон (I).
- ❖ *Міжнародний конгрес*
(Оповідання із циклу «Промахи»)
- ❖ *«Буковинські трафунки»*
- ❖ *Незнайомка у фіалковій сукні*
(Уривок з новели)
- ❖ *Небилиці з дідусевої скарбниці*
- ❖ *Дитячі сторінки*
- ❖ *Сторінки гумору*

*Дорогі жінки!
Жіжні матері, турботливі бабуєі,
любі сестри, кожані дружини!
Вітаємо Вас із Міжнародним жіночим днем.
Бажаємо Вам міцного здоров'я, невичерпної енергії,
добра, впевненості в своїх силах,
порозуміння, кохання та вірності.*

*Провід ЦУР-у
Редакція «Вашого голосу»*

***

*Жіноче серце! Чи ти лід студений,
Чи запашний, чудовий цвіт весни?
Чи світло місяця? Огонь страшений,
Що нищить все! Чи ти, як тихі сні*

*Невинності? Чи як той стяг воєнний,
Що до побіди кличе? Чи терни,
Чи розкі плодиш? Ангел ти надземний
Чи демон лютий з пекла глибини?*

*Чим б'єшся ти? Яка твоя любов?
В що віриш? Чим живеш? Чого бажаєш?
В чім змінне ти, а в чім постійне? Мов!*

*Ти океан: маниш і потопляєш,
Ти рай – добутий за ціну оков.
Ти літо: грієш враз і громом убиваєш.*

Іван ФРАНКО

Володимир АНТОФІЙЧУК, професор Чернівецького і Сучавського університетів

ПЕРЕДВІСНИК ЄВРОПЕЙСЬКОГО ГУМАНІЗМУ

960 років тому народився Володимир Мономах,
900 років тому він посів великокнязівський київський престол

(Продовження з № 223)

У часи князювання Володимира Мономаха було здійснено багато перекладів з візантійських видань, почали складатися житія відомих руських людей та православних святих. Зокрема, започатковано «Києво-Печерський патерик», з'явилися житія княгині Ольги і святого Володимира, сказання про Бориса і Гліба та ін. Та й сам князь був неабияким письменником, про що свідчать його твори: «Повчання», «Грамотка до Олега Святославича», «Молитва». Особливо вславило його «Повчання» – своєрідний духовний заповіт дітям, в якому він врозумляв своїх наступників бути гідними людьми, справжніми правителями, виконувати заповіді старших, любити рідну землю.

«Повчання» дійшло до нас у складі Лаврентіївського літопису під 1096 роком, хоч, як вважає більшість дослідників, написане близько 1117 р. У ньому висвітлюються важливі проблеми часу, зокрема йдеться про необхідність мирним шляхом вирішувати будь-які питання міжкнязівських стосунків, про поведінку князя в побуті й у військових походах.

Твір Володимира Мономаха дає чітку уяву про особистість самого автора – першого відомого нам світського письменника давньої Русі-України. Передусім це високоосвічений автор, який добре знає літературу свого часу. У своєму творі він використовує Псалтир, писання Василя Великого, пророцтва Ісаї, Апостольські послання, «Шестоднев», «Ізборник Святослава» 1076 р. та ін. Володимир Мономах досконало оволодів літературним стилем і зумів дати зразки таких розповсюджених у середньовічній літературі жанрів, як повчання і послання. Проте його твір звернений не просто до дітей, а до дітей-спадкоємців державної влади. У цьому плані «Повчання» руського автора співзвучне творові візантійського імператора Василя, «Наставляння» французького короля Людовика Святого синові, повчанням англосаксонського короля Альфреда та ін.

Головна ідея «Повчання» – тривога за долю Русі, яку роздирали міжкнязівські чвари, заклик до дітей, своїх наступників, піклуватися про свою землю та

підданих. Володимир Мономах закликав своїх дітей і всіх, хто почує «сю грамотку», суворо дотримуватися вимог державного правопорядку, керуватися ними, а не особистими, своєкорисливими сімейними інтересами. Цим твір Мономаха виходить за вузькі рамки родинного заповіту і набуває великого громадянського значення і звучання. На прикладі особистого багатого життєвого досвіду автор подає високий зразок служіння князя інтересам своєї землі.

Композиційно «Повчання» складається зі вступу, дидактичної (повчальної) та автобіографічної частин.

У вступі Мономах розповідає про причини, які спонукали його взятися за написання «Повчання». Засмучений зустріччю з послами братів, які запропонували йому об'єднатися, щоби вигнати Ростиславичів, Володимир узяв Псалтир: «...В печалі розігнув його, і се мені випало: "Чого печалуєшся, душе моя? Чого непокоїш мене?" [454]*. Душа князя засмутилася намірами братів розпочати міжусобну війну. Брати гніваються на нього, Володимира, що відмовився порушити клятву («хреста переступити») і приєднатися до них. Щоби заспокоїтися, Мономах узяв до рук Псалтир, який навів його на думку написати повчальний твір. «А потім, – пише він, – зібрав я слівця сі любі (із Псалтиря. – В. А.), і склав по порядку, і написав» [454]. Відібраний матеріал змалював образ смиренного християнина, мудрого правителя держави і доброго учителя, який, йдучи за Псалтирем, настановляє: «Не наслідуй лиходіїв, не завидуй тим, що творять беззаконня»; «Лучче єсть у праведника мале, аніж багатство беззаконників велике»; «Ухилися од зла, вчини добро, шукай миру, і йди за ним, і живи во віки віків» [454 – 455] і т. ін. Крім того, у щоденній поведінці Володимир Мономах радить керуватися правилами, викладеними у «Слові про подвижництво» Василя Великого: «...Треба мати душі чисті, непорочні, тіла худі, лагідну бесіду і в міру слово Господнє; при їді і питті без галасу великого бути, при старих – мовчати, премудрих – слухати, старшим – покорятися, з рівними і меншими – приязнь мати; без лукавства розмовляти, багато розуміти; не лютувати словом, не хулити розмовою, не надміру

сміятися, соромитися старших; до жінок недостойних не говорити» [456].

Дидактична частина «Повчання» розпочинається із загального філософського роздуму про людинолюбство і милосливість Бога, про необхідність перемоги над злом і можливості цієї перемоги. Використовуючи матеріал «Шестоднева», Володимир з великим ліричним натхненням говорить про те, «як небо створено, або сонце як, або зорі як, і тьма, і світ», «і земля на водах покладена» [456]. Він дивується найбільшому Божому творінню – людині: «Які різноманітні образи людських лиць! Якщо б і весь мир зібрати до купи, – не всі на одну подобу, а кожен із своїм образом лица, за Божою мудрістю» [456]. Захоплюючись гармонією світу, князь-письменник, людина твердих релігійних переконань, констатує: «А все те дав Бог на благо людям, на їжу, на радість» [457].

Воздавши хвалу Богові і підкресливши роль молитви, Володимир Мономах переходить до практичних настанов, які стосуються щоденних дій князя, його господарської діяльності і, нарешті, поведінки в побуті.

На перший план висувуються завдання загальнодержавного значення. Священний обов'язок князя – турбота про блага своєї держави, її єдність, суворе і неухильне виконання клятв та угод. Князь, виходячи із християнської моралі, повинен піклуватися про всіх у своїй державі, особливо про незахищених: «...Подавайте сироті, і за вдовицю вступіться самі, а не давайте сильним погубити людину. Ні правого, ні винного не вбивайте і не повелівайте вбити його; якщо хто буде достоїн навіть смерті, то не погубляйте ніякої душі християнської» [457]. Володимир Мономах висунув ідею моральної і правової відповідальності правителя за долю країни, що перебуває під його зверхністю. У цьому, на думку М. Брайчевського, «він може вважатися далеким попередником Ніколо Макіавелі, випередивши на чотири століття політичну концепцію європейського гуманізму». Міжусобні вій-

ни, стверджує Володимир Мономах, підривають економічну і політичну могутність держави. Тільки мир забезпечує процвітання країни. Тому обов'язок князя – берегти мир.

Князь не повинен покладатися лише на своїх безпосередніх помічників, він мусить сам стежити за всім, у поході перевіряти сторожу, не дозволяти дружинникам розоряти села й житниці. Правитель держави мусить володіти іноземними мовами. Іншим, не менш важливим обов'язком князя, на думку Мономаха, є піклування про благо церкви, шанування священнослужителів і ченців. Він багато говорить також про користь молитви, якою людина «побіждає диявола» [457].

Основною позитивною рисою кожного Володимира Мономаха вважає працьовитість, а найбільшим недоліком – лінощі:

«Лінощі ж – усьому лихому мати: що Людина вміє – те забуде, а чого ж не вміє – то того не вчиться»; «Хай не застане вас сонце на постелі» [457 – 458].

Князь виступає ревним прихильником освіти. «А коли добре щось умієте – того не забувайте, а чого не вмієте – то того учіться» [458], – дає настанову Володимир і за приклад ставить свого батька Всеволода, який, живучи в Києві, вивчив п'ять іноземних мов і «за се почесть єсть од інших країв» [458].

Одна із позитивних рис князя – його щедрість, постійна турбота про примноження і поширення свого доброго імені. Тому, повчає Мономах, «вшануйте гостя, звідки він до вас не прийде, – чи простий, чи знатний, чи посол, – якщо не можете дарунком, то їжею і питвом» [457]. Бо вони, «мимоходячи, прославлять чоловіка по всіх землях – або добрим, або лихим» [457 – 458].

У побуті князь має бути зразком для оточення. «Старих шануй, як отця, а молодих – як братів... У домі своїм не лінуйтеся, а за всім дивіться... Лжі бережися, і п'янства, і блуду, бо в сьому душа погибає і тіло... Жону свою любіте, але не дайте їм, жінкам, над собою власті» [457 – 458], – повчає Володимир Мономах.

(Продовження на 6 стор.)

Лаврентіївський літопис

* Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – С. 461. Далі цитуємо за цим же виданням, зазначаючи в дужках сторінки.

ПЕРЕДВІСНИК ЄВРОПЕЙСЬКОГО ГУМАНІЗМУ

(Продовження з 5 стор.)

Характерна особливість «Повчання» – поєднання дидактики з елементами автобіографізму. Настанови автора підкріплюються не тільки сентенціями з Біблії, а й конкретними прикладами із власного життя. Так дидактична частина «Повчання» поступово переходить у автобіографічну. За оцінкою В. Яременка, «це перша в українській старожитній літературі автобіографічна повість, що сильним особистісним звучанням, піднесенням значення розуму і знань передчує ренесансним гуманістичним ідеям, засвідчує передренесансну атмосферу в Україні-Русі початку XII ст. Увага до простої людини, праця на користь держави – виносять «Повчання» Володимира Мономаха поза епоху Середньовіччя».

Згадуючи минуле, князь наводить приклади зі свого життя: він здійснив 83 великих військових походи, а кількості малих і не пам'ятає; з половецькими князями «мирів учинив без одного двадцять» [461]. З юних літ Володимир «туждався, лови діючи» [461], тобто займався полюванням, у безперервній боротьбі з небезпеками гартуючи душу й тіло. Не раз доводилося ризикувати власним життям: «Два тури на рогах підкидали мене з конем, олень мене один бив рогами і два лосі – один ногами топтав, а другий рогами бив. Вепр мені на бедрі меча одірвав, ведмідь мені біля коліна пітник укусив, лютий звір скочив мені на бедра і коня зо мною кинув на землю, та Бог мене уцілілим зберіг» [461]. У цих словах – не самопохвала, а уся пристрасть сміливого мисливця, кипуча енергія невсипущої людини, яка в постійному труді, «не березучи живоття свого, ні щадячи голови» [461] знаходить сенс і радість власного існування.

У заключних епізодах «Повчання» Володимир Мономах, звертаючись до дітей і всіх, хто прочитає твір, просить не осуджувати його. Він вихваляє не себе і не одвагу свою, а віддає належне Богові, який його, «грішного і недостойного», оберігав від «смертного часу» і сотворив не лінивого, а «на всякі діла людські здатного» [461].

Як бачимо, автор «Повчання» охоплює досить широке коло різних явищ, які стосуються як окремої людини, так і суспільства в цілому. Він дає чіткі відповіді на багато соціальних і моральних питань свого часу. У стилі його твору, з одного боку, чітко простежується книжний елемент, пов'язаний з використанням іншомовних літературних джерел, а з

іншого, – оригінальні описи, що постали на місцевому мовному багатстві. Також прикрашають «Повчання» яскраві метафоричні звороти і відточені афористичні вислови.

Заповіт Володимира Мономаха дітям, 1125.
Літографія за малюнком
художника Бориса Чорикова

Загалом твір Володимира Мономаха у блискучій літературній манері розкриває образ великого державного діяча Середньовіччя, людини, в якій втілюється ідеал князя, що піклується про могутність, честь і славу рідної землі, стає на захист кожного свого співвітчизника. Невідомий автор «Слова про погибель Землі Руської», написаного після нашестя Батия, згадуючи минулу славу Русі, кілька рядків присвятив і Володимирові Мономаху. Ним «...половці дітей своїх у колісках лякали. А Литва із боліт не показувалася. А угри кам'яні міста замикали воротами залізними, щоб через них Володимир Великий не в'їхав. А німці раділи, що вони далеко за морем... І Кир Мануїл Царегородський побоювався, а тому й великі дари слав до нього, аби при ньому великий князь Володимир Царєграда не взяв».

«Вмиються, плачуть солов'ї...»

Іван КОВАЧ

МАГДАЛИНА ЛАСЛО: «ПОЕЗІЯ – ГОРДІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

У своїй «Антології української класичної поезії», опублікованій у бухарестському видавництві «Критеріон» ще 1970 року, професор і літературознавець Магдаліна Ласло (Куцюк) як упорядник і автор передмови вважала, що саме «серед усіх інших жанрів вона (українська поезія – н. а.) досягла найвищого розквіту», уточнюючи, що чи не в кожній селянській хаті у видному місці (у світлиці) висить портрет Шевченка як культ українського народу.

Хоч і не українка вона, тобто не суб'єктивна, упорядниця, як бачимо, ще у давні часи бажала повідомити румунського читача, звичайно, й українського учня, студента, гетерогенного читача, про велику класичну поезію: «Цінність української поезії підтверджується її визнанням на рівні міжнародних форумів культури. За постановою ЮНЕСКО двічі, у 1961 і 1964 рр., святкувалися роки Шевченка у міжнародному масштабі, у 1956 р. був так само відмічений рік Франка з нагоди сторіччя від дня народження, у 1963 р. було відмічено п'ятдесятиріччя від смерті Лесі Українки, у 1964 – сторіччя від народження Грабовського, а у 1969 відмічалось двохсотріччя від народження Котляревського. І всі ці автори були насамперед поетами!». (У своїй акції упорядниця ґрунтується на чотиристоронній «Антології української поезії», упорядкованій Максимом Рильським і Миколою Нагнибідю, виданій в Києві 1957 р.).

М. Ласло переймає на себе відповідальність у складанні антології передати читачам Румунії «твори українських поетів, в яких говориться про мрії і сподівання румунського народу, в яких описуються пейзажі, люди, звичаї Румунії». Тому серед творів читач знаходить «не тільки Федьковича, але й

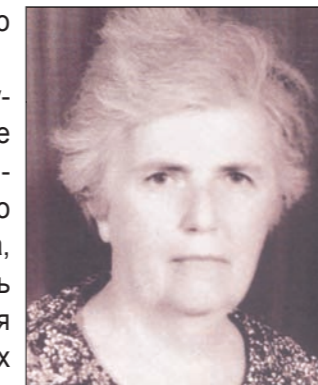
Воробкевича, який описував наші місцевості і дуже любив румунський народ та його культуру».

Проф. д-р, відомий літературознавець Магдаліна Ласло в своїй передмові заводить мову, зокрема, про перекладену поезію Шевченка на численні мови світу, в тому числі на румунську мову. Ще у XIX ст. про Шевченка писав К. Доброджану-Геря. Послідували переклади творів Шевченка на румунську мову, починаючи з 1901 р., а після Другої світової війни «Віктор Тулбуре взяв на себе благородне завдання перекласти весь «Кобзар», який вийшов у 1963 р. із передмовою М. Бенюка, після того, як скорочений варіант вийшов ще у 1952 р. із передмовою М. Садов'яну».

Магдаліна Ласло, зокрема, говорить про Воробкевича, «щирого і задушевного поета, на творчості якого позначився, безсумнівно, вплив румунської поезії і народної творчості, про що писали також І. Вартичан та К. Попович». Мова йде, припустім, про вірш «Заграй ти, цигане старий» (романс «Să-mi cântă, cobzar bătrân seva»), «Ліс дрімає лиш верхами» (нагадує пастелі Васіле Александри), або ж «Тепер аж здогадалась ти, що я для тебе жив» (нагадуючи «Pe lângă plorii fără soț» М. Емінеску).

Велику увагу приділяє М. Ласло Івану Франку, Грабовському, Лесі Українці, її віршу «Якби вся кров моя уплинула отак», написаному в Кимпулунзі, коли вона відвідала подругу Ольгу Кобилянську, та перекладам поезії Л. Українки Сузаною Дельчу (1963, «Lumini vestitoare»), а також поетам XX ст. Миколі Вороному та Олександрю Олесю.

«Хотілось би, – пише вкінці М. Ласло, – щоб читачі полюбили поетів, твори яких ми вмістили до цієї скромної антології». Пропонуємо нашим читачам вірші деяких класиків української поезії (стор. 8-9).

антологія
української
класичної
поезії

«Сміються, плачуть солов'ї...»

Тарас ШЕВЧЕНКО

***

Не завидуй багатому:
Багатий не знає
Ні приязні, ні любові –
Він все те наймає.
Не завидуй могучому,
Бо той заставляє.
Не завидуй і славному:
Славний добре знає,
Що не його люди люблять,
А ту тяжку славу,
Що він важкими сльозами
Вилив на забаву.
А молоді, як зійдуться,
Та люблю та тихо,
Як у раї, – а дивишся:
Ворушиться лихо.
Не завидуй же нікому,
Дивись кругом себе:
Нема раю на всій землі,
Та нема й на небі.

ЗАПОВІТ

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отойді я
І лани і гори –
Все покину, і полину
До самого бога
Молитися... а до того
Я не знаю бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіть
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

Степан РУДАНСЬКИЙ

ДОБРА НАТУРА

Грає скрипка, грає кобза,
І бандура грає;
Чумаки* літом у кожусі
Гопки витинає.

Витинає чумаки гопки,
Аж потом заллявся...
«Та скинь-бо ти кожух, брате!»
Якийсь обізвався.

«Ні, не скину! – чумаки каже, –
Бо натуру маю,
Щойно тільки з себе скину,
То все пропиваю!»

* чумаки: в старовину на Україні селянин, який
возив в Крим зерно і звідти привозив сіль.

Юрій ФЕДЬКОВИЧ

НІЧ В ЯСАХ

Гостинці тихо, ринки не гомоня,
При світлі луни сріблені побої,
Би-сь думав: діти рідній неньці своїй,
Святій Голії*, низенько ся клоня.

А вона під золотом аж ся поколола, –
Каміне ясне, світличі ярії
Перед іконов світяться Марії,
Черці читають день і ніч в престола.

Там далі видно книжницьку палату, –
Сумує, бідна, ніби удовиця,
Роса змочила мармурові лица,
І плаче ревне, – на котру то страту?

Ой плач, небого, ци ж нема по чому?
Диви, по стінах ті кроваві стіки!
То кров боярська з-під головосіки, –
А що зародить коло того дому?

Тото в городі, в ясіновім гаю
Пряде дівчатко тонесенькі ниті;
Зачило пісню жалібно тужити, –
Чуй-чуй, шездара десь ся відзиває.

От близько, осьде, в камінній касарні
Сидить при слупі козак в світлі луни

І свої тоски звів на срібні струни.
Хороший, молод, лиш личко му марне.

Світає, тужить, аж го чути годі, –
Які ж то красні співанки в Молдаві
О бісурманах, о боярській славі...
Утих козак – з дівчинов у городі.

І вже дримає, ні вітрець не віє,
А хмурка луні личенько закрила,
Бо зблідло бідній, бачиш, ся тужила...
Нічо не видно, як верхи Голії.

* Голія – монастир у Ясах.

Сидір ВОРОБКЕВИЧ

***

До Сучави я на прощу
Пішки би пійшов,
Коб для серця болячого
Лік я там знайшов –
І святому срібне серце
Бігме б посвятив,
Щоб він моє болящє
Раз вже ізцілив.

А чернець на акафіст
Червінчик би дав,
Щоб у серці біль пекучий
Навіки заляв.
Я на світі лишь караюсь,
Мов той мрець живий,
Дід столітній – хоть літами
Хлопець молодий.

До Сучави я три рази
Пішки би пійшов
І молився, якби знав я,
Що стану здоров...
Та я знаю, що на світі
Цілому нема
Ради, ліку, коли серце
Сохне і кона.

До Сучави я на прощу
Піду восени
І молитиму святого,
Щоб скінчались дні...
Щоб те серце, що страждало,
Болюча душа,
Щоб спочили! Тяжко жити,
Як долі нема!

«Сміються, плачуть солов'ї...»

***

Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю;
І грошей дам, вина ти дам,
І всього, що лиш маю;
Бо лютий біль от тут горить
І груди розпирає,
І бідне серце так болить,
Що гине, умирає.
Заграй, старий, отую пісню,
Що то колись співала
Старая ненька, як мене
В колісці колисала.
Чаруй мені минувші дні,
Літа ті молодії,
Прегарні, золотаві сни,
Той рай і ті надії...
Провадь мене ти звуком тим
В садочок, де я грався,
Чаруй і другів всіх моїх,
Що з ними я пишався.
Чаруй мені й дівчину ту,
Що мною гордувала;
Збуди ти всіх, що вже земля
Навіки повкривала...
Збуди, чаруй минуле все;
Най ще хоч раз заплачу,
Бо сліз немає, відколи
Доленьки не бачу.
Заграй, старий! Як потечуть
Дві сльози по личеньку,
То легше стане на душі
І легше на серденьку!
Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю, –
І грошей дам, вина ти дам,
І всього, що лиш маю.

Іван ФРАНКО

VIVERE MEMENTO!*

Весно, що за чудо ти
Твориш в мій гуді?
Чи твій поклик з мертвоти
Й серце к житні будить?
Вчора тлів, мов Лазар, я
В горя домовині –
Що ж се за нова зоря
Мені блисла нині?
Дивний голос м'я кудись

Харук Сергій і Харук Олександр. «Леся Українка. Поезія»

Кличе – тут то, ген то:
«Встань, прокинься, пробудись!
Vivere memento!»

Вітре теплий, брате мій,
Чи твоя се мова?
Чи на гірці світляній
Так шумить діброва?
Травко, чи се, може, ти
Втішно так шептала,
Що з-під криги мертвоти
Знов на світло встала?
Чи се, може, шемріт твій,
Річко, срібна ленто,
Змив мій смуток і застій?
Vivere memento!

Всюди чую любий глас,
Клик життя могучий...
Весно, вітре, люблю вас,
Гори, ріки, тучі!
Люди, люди! Я ваш брат,
Я для вас рад жити,
Серця свого кров'ю рад
Ваше горе змити.
А що кров не зможе змити,
Спалимо огнем то!
Лиш боротись значить жити...
Vivere memento!

* Пам'ятай, що живеш!

Павло ГРАБОВСЬКИЙ

ВНОЧІ

Ніч панує непроглядна,
Тьма усе заволокла...
О, яка ж ти безвідрадна,
Моя тюрмо, та тяжка!

І в минулому – могили,
І попереду – хрести;
Як то вельми треба сили
Світлу віру донести.

І поглянуть навіть гірко,
І вбачається мені,
Що крізь хмари, ясна зірко,
Сяєш ти у вишині.

Леся УКРАЇНКА

***

Якби вся кров моя уплинула отак,
як сі слова! Якби моє життя
так зникло непримітно, як зникає
вечірнє світло... Хто мене поставив
сторожею серед руїн і смутку?
Хто наложив на мене обов'язок
будити мертвих, тішити живих
калейдоскопом радощів і горя?
Хто гордоці вложив мені у серце?
Хто дав мені одваги меч двосічний?
Хто кликав брата святую орифламу*
пісень, і мрій, і непокірних дум?
Хто наказав мені: не кидай зброї,
не відступай, не падай, не томись?
Чому ж я мушу слухати наказу?
Чому втекти не смію з поля чести
або на власний меч грудьми упасти?
Що ж не дає мені промовить просто:
«Так, доле, ти міцніша, я корюсь».
Чому на спогад сих покірних слів
рука стискає невидиму зброю,
а в серці крики бойові лунають?..

* орифлама: колишній прапор королів Франції.
Назва походить від латинського виразу
«золоте полум'я».

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (III)

– ПОПЕРЕДНИКИ –

(Продовження з № 223)

Поряд із ґрунтовними зацікавленнями румунських вчених українським фольклором, давньою українською літературою, зокрема творчістю Г. Сковороди, у літературознавців-попередників сучасної українки Бухарестського університету (й румунської українки взагалі) давно постало широке зацікавлення творчістю Тараса Шевченка, який, судячи по всьому досі написаному про нього в Румунії й адекватно усвідомивши відносну регулярність літературно-популяризаторських та науково-критичних статей і суттєвість їхніх оціночних тверджень та частоту появи (у перекладах і в оригіналі) його творів, вповні оправдано можна підсумувати, що Тарас Шевченко – єдиний з українських письменників, який від певного часу став майже перманентною постаттю в румунському культурно-літературному контексті.

У процесі рецепції його творчості в Румунії наглядно впливають у загальному кілька етапів, тісно пов'язаних з еволюцією інтерпретації літературного феномена¹.

Перший етап «абсорбування» Шевченка в Румунії тривав від першої згадки його імені в нашій країні 1886 року і до кінця Другої світової війни та перших післявоєнних років, наколи і припадають попередницькі україністичні зацікавлення даного питання. Рецепція Шевченка у цьому періоді відбувалася у формі популяризації в журнальних статтях його творчості шляхом виявляння її ідейного змісту й спрямованості та, частково (як це відбувалося й в інших країнах), виявляння її суголосності із суспільно-історичними станами та настроями, по суті, виявлялася тогочасна актуальність Шевченка, як це ґрунтовно дослідила і, фактично, встановила «рамки» його розробки Магдалина Куцюк², і як воно синтетично накреслене у статті професора Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича Олексі Романця³, чи дуже сумарно у статті професора-русиста Бухарестського університету Михайла Новикова⁴.

Ім'я Тараса Шевченка появляється вперше в Румунії у статті «Un poet ucraïnean» (ж. «Contemporanul», ч. 1, 1886), яка є перекладом з французького журналу «Le Temps» (17 квітня 1886), а вона, у свою чергу – перекладом статті «A cosak poët» англійського популяризатора слов'янських літератур Морфіля (W. R. Morfill), надрукованої того ж місяця в англійському журналі «Mac Millans Magazine»⁵.

Морфіль представляє драматичне життя «російського художника і поета» Шевченка, мало відомого на Заході, «хоча його могила у Каневі на березі Дніпра для всієї ліберальної молоді Росії є тим, чим є Мекка та Єрусалим для магометян та християн». У перекладеній румунськомовній статті «Un poët ucraïnean» редакція журналу «Contemporanul» подала перші біографічні дані і переклад у прозі шостої поезії циклу петро-павловського ув'язнення Шевченка 1847 р.

Незрівнянно краще постать національного поета України представив провідний румунський літературний критик Константін Доброджяну-Геря (1855-1920), який походив з України, добре знав творчість Шевченка, улюблену пригнобленим народом. Геря принагідно згадує ім'я Шевченка у різних його працях. А статтю «Taras Şevcenko» з 1894 р.⁶ присвячує аналізу всієї його творчості, виявляючи в ній патріотизм і волелюбність поета, народність його творів, шевченківські інтерпретації біблійних постатей, сподівання і віру поета у перемогу добра над злом. Завдяки своїй змістовності, стаття Геря зразу ж появилася у перекладі на французьку мову⁷. Специфічність Шевченкових віршів Геря спробував визначити в іншій статті – «Artiştii cetăţeni»⁸ («Митці громадяни»), в якій ім'я Шевченка наведено поряд з видатними поетами XIX ст. Англії – Байрона і Шелєя, Італії – Альфієрі і Леопарді, Німеччини – Гете і Шіллера, Шотландії – Бернса, Ірляндії – Томаса Мура, Польщі – Міцкевича, Франції – Віктора Гюґо. У даній статті Геря конкретними прикладами обґрунтовує ідею, що геніальні митці всіма були видатними громадянами, пристрасними борцями за суспільний поступ. У статті «Poetul ţărănimii»⁹ («Поет селянства»), присвяченій аналізу творчості румунського класика Джордже Кошбук-а, Геря наводить ім'я Шевченка у зв'язку із розглядом поезії першого «Ми хочемо землі», яка «не є найреволюційнішою з-поміж поезій усіх літератур» (...), але «своїм характером дуже подібна до поезій інших двох селянських поетів: геніального шотландського поета Роберта Бернса і геніального українського поета Тараса Шевченка».

Певну роль в популяризації Шевченкового імені в румунській культурі початку XX ст. відіграли, напевно, інформативна стаття в «Enciclopedia română» («Румунська енциклопедія», т. 3, 1904), своєрідний віршований маніфест Барбу Лезеряну «Deşteptătorul» («Пробуджувач», Ботошани, 1905 р.),

передрукований згодом в журналі «Viitorul social» («Соціальне майбутнє», 1907 р.) під назвою «Rapso-die» («Рапсодія») та коротка стаття у журналі «Viaţa românească» (ч. 2, 1911), в якій дуже високо оцінено вірші Шевченка. Матеріали про Шевченка у цей час друкуються також в журналах «Gazeta română» (ч. 3, 1914), «Seara» (8.I.1915).

Як «єдиного слов'янського поета селянства» представляє Шевченка Замфір К. Арборе¹⁰, відзначаючи у його постаті «найвищу українську національну свідомість», виявлювану «в боротьбі за повалення деспотизму, проти імперського централізму, який винищив козацькі вольності». В іншій своїй праці «Ucraina şi România»¹¹ («Україна і Румунія») він наводить нові дані про життя і творчість Шевченка, представляє сприятливі умови розквіту української культури в Галичині і несприятливе її поширення у царській Росії, говорить про Костомарів та Шевченків панславізм, згідно з яким «гегемонія одного народу не повинна поширюватися на решту народів». Замфіру Арборе належить перша спроба перекладу однієї з поезій Шевченка, а саме «Заповіт», під заголовком «Рогунса» («Розпорядження», «Наказ»).

Велику увагу приділяв популяризації Шевченка в Румунії уродженець південнобуковинського села Рогожешти Ніколає Албу-Ткачук, випускник Серетської школи та Чернівецького університету, який був викладачем та шкільним інспектором і до 1917 р. прихильно популяризував українську літературу, зокрема творчість Шевченка у журналі «Luceafărul» (Sibiu, ч.1, 1914)

Кілька популяризаторських статей про Шевченка з'явилося у Румунії в період між двома світовими війнами, як, наприклад, анонімна стаття «Taras Şevcenko, geniul Ucrainei şi poetul său cel mare» («Тарас Шевченко – геній України й її найбільший поет») в газеті «Adevărul literar şi artistic» (20.III.1921) та інші матеріали. В цій же газеті 12 березня 1939 р. К. Вилкован надрукував обширну статтю «Un mare poët al ţărănimii» («Великий поет селянства»).

Процес рецепції творчості Шевченка популяризаторськими статтями чи так званою імпресіоністичною критикою продовжувався і у перші повоєнні роки десь до вшановування круглих роковин (1961 р.) народження поета, доколи появилася ціла низка статей у журналах «Viaţa românească» (1951, 1952, 1958, 1961), «Scrisul bănăţean» (1952), «laşul literar» (1961), «Munca» (1954, 1961), «România liberă» (1961), «Veac nou» (1949, 1952, 1956, 1961), у газетах «Scântea» (1951, 1961), «Scântea tineretului» (1961) і ін. Усі ці статті належать до імпресіоністичної критики, яка виявляла велич Шевченка, вказуючи в чому вона полягає, захоплювалась красою його віршів, не виявляючи її секрети, виводила ідейний зміст, представляла поета як палкого революціонера-демократа, в окрес-

ленні неповторної художньої індивідуальності не будучи спроможною піти поза межі простого (теж імпресіоністичного) визначення Тараса Шевченка лише як народного поета чи, поетичніше, – барда України.

Читачеві не слід доходити висновку, що зразу ж після 1961-1964 рр. рецепція Шевченка набула відмінної інтерпретаційної якості, адже ж провідні літературознавці як, наприклад, провідна русистка Бухарестського університету Татяна Ніколеску (і багато інших) ще з нагоди 150 роковин смерті Шевченка іменувала його «національним бардом України»¹². Цей розмежовуючий момент обрано тому, що молодому бухарестському університетському україністичному колективу тоді сповнилося 8-9 років, і його члени-літературознавці почали чимраз вагомніше включатися в розробку шевченківських та інших питань українського літературознавства.

(Далі буде)

Примітки

1 Іван Ребошапка, *Аспекти рецепції Тараса Шевченка в Румунії та віртуальне їх продовження*. Доповідь, представлена (з нагоди 150 роковин від смерті Тараса Шевченка) на Міжнародному шевченківському симпозиумі 7 жовтня 2011 року на Факультеті іноземних мов та літератур Бухарестського університету // «Наш голос», ч. 208/ травень, 2011, с. 3-8.

2 Magdalena László-Kuţiu, *Şevcenko în România (Perioada până la 23 August 1944)* // «Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor», anul X (1961), pp. 719-737; Магдалина Ласло-Куцюк, *Шевченко на сторінках соціалістичних публікацій Румунії в другій половині XIX ст. II ж.* «Радянське літературознавство», ч. 2, 1961.

3 Олекса Романець, *Румунська література і Т. Г. Шевченко* // «Шевченківський словник», т. 2, Київ, 1977, с. 185-187.

4 Михайл Новиков, *Творчість Т. Г. Шевченка в народній Румунії II ж.* «Радянське літературознавство», ч. 3, 1964.

5 Arud: O. M. Evnina, *Дожовтнева та радянська українська література за рубежами СРСР*, Київ. 1956, с. 153.

6 C. Dobrogeanu-Gherea, *Taras Şevcenko* // «Almanahul social-democrat», Buc., 1894; idem, *Studii critice*. ESPLA, Buc., 1956, vol. II.

7 C. Dobrogeanu-Gherea, *Taras Şevcenko* // «Ere nouvelle». Revue mensuelle du socialisme scientifique, an. 2, nr. 5, 1894.

8 C. Dobrogeanu-Gherea, *Artiştii cetăţeni* // «Literatură şi ştiinţă», nr. 2, 1894; idem, *Studii critice*, vol. I, 1956.

9 C. Dobrogeanu-Gherea, *Poetul ţărănimii* // «Studii critice», vol. III, 1897.

10 Zamfir C. Arbore, *În exil (Din amintirile mele)* // «Institutul de editură Ralian şi Ignat Samitca», Craiova, 1896.

11 Zamfir C. Arbore, *Ucraina şi România*, Buc., Tipografia Göbl şi Fii, 1916.

12 Tatiana Nicolescu, *Şevcenko: bardul naţional al Ucrainei* // «Viaţa românească», nr. 6, 1964.

Іван КІДЕЩУК

БОГДАН МЕЛЬНИЧУК: «УКРАЇНСЬКА ПОЕТИЧНА ШЕВЧЕНКІАНА»

Доктор філологічних наук, професор Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича Богдан Мельничук (нар. 19 лютого 1937 р.) вражає творчою силою та всеохопністю як митець, літературознавець, поет, історик, критик та теоретик літератури, публіцист, перекладач та громадський діяч тощо. Невтомний дослідник, автор тисяч сторінок вважається шукачем історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі (від початків до сьогодення), як свідчить про це його праця «Випробування істиною! Проблема історичної та художньої травми...» (вид-во Академія, 1996 р.) або «Українська поетична шевченкіана» (Чернівці, 2010 р.), з якою хочемо познайомити українських читачів та сучасних спеціалістів у галузі українського шевченкознавства в Румунії.

Остання студія про глибину і масштабність сприйняття творчості українського генія Т. Г. Шевченка у всій українській літературі зібрана в лицьовий посібник, в якому розглянуто українську поетичну шевченкіану на протязі 170 років, тобто від 1841 року до наших днів. Книга вміщує 16 лекцій вузівського спецкурсу та «Малу антологію української поетичної шевченкіани» і контрольні запитання. Вона адресується студентам вищих навчальних закладів, учителям рідної мови та всім тим, хто прагне поглибити свої знання стосовно художнього осмислення творчості Тараса Шевченка в українській поезії.

Згідно з визначенням професора Богдана Мельничука, шевченкіана – це літературне явище не лише в Україні, але й у цілому світі, оскільки професор Чернівецького університету І. А. Співак, наприклад, нараховував шість тисяч поетичних зразків ще у 80-х роках минулого століття, а зараз сукупність даних творів стосовно постаті Т. Г. Шевченка ще більша, і це доказує, як виражається автор, шевченківську неосязність, оскільки «такого числа не сягнула сукупність творів про жодного із письменників планети» (с. 8).

Автор звертає увагу на дуже цікаву річ, а саме, що геніальна постать Т. Шевченка була відчута таки його сучасниками, потім наслідниками, а нами – зараз, і це завдячується, як висловився Олесь Гончар, постійній «чистоті своєї волелюбності, нескоренності, душевній стійкості».

У своїй попередній дослідницькій праці «3 історії

української поетичної шевченкіани XIX-XX століть» («Вісник Черкаського університету», вип. 108, Черкаси, 2007, с. 27-56) Богдан Мельничук подає наступну періодизацію української поетичної шевченкіани, яка зберігається в першій лекції посібника 2010 року: 1. Вірші, створені між 1841 – 1861 рр., тобто за життя Т. Шевченка; 2. Твори, написані після смерті поета (друга половина XIX ст. – перші два десятиліття XX ст.); 3. Поетична шевченкіана 20-х – середини 80-х років XX ст.; 4. Шевченкіана від середини 80-х років XX ст. до наших днів.

Прижиттєва шевченкіана (1841-1861) починається віршем «Шевченкові» (1841) О. Афанасьєва-Чужбинського, який від самого «народження» невмирущого «Кобзаря» (1840) і по смерті поета передбачав його вічність:

«Покоління поколінню
Об тобі розкаже,
І твоя, кобзарю, слава
Не вмере, не поляже».

В першому двадцятиріччі писали про Т. Г. Шевченка його сучасники Олександр Псьол («Молим тебе, Боже, правди...»), Володимир Александров («Брате-голубе, Тарасе»), Георгій Андрузький («Скажи мені, батьку...»), Михайло Максимович («На похорон Т. Г. Шевченка під Каневом»), Олександр Конисько, Василь Кулик та інші, які заклали основи художньої шевченкіани великого Кобзаря в українській та світовій літературах.

Другий етап поетичної шевченкіани, посмертний (лекції III-IV), присвячений оглядові творів таких поетів, як Пантелеймон Куліш, Юрій Федькович, Михайло Старицький, Іван Манжура, Іван Франко, Володимир Самійленко, Леонід Глібов, Борис Грінченко, Леся Українка, Галина Комарова, Богдан Лепкий і ін.

Цей період започатковує Пантелеймон Куліш віршем про кончину Шевченка «Брату Тарасові на той світ».

У своїх прижиттєвих збірках поезії Куліш згадує ім'я Шевченка, оплакує долю арештанта-пекельника, «що десять літ з душею розлучався», але він «грішить, бо важко погодиться» з ним, зауважує Б. Мельничук (с. 14), коли той допускає, що дух Шевченка занепав на заслання («Той дух поник на каторжних етапах») і зізнається, що він «доспіває» Шевченків «недоспів» (вірш «До Тараса за річку Ахерон»).

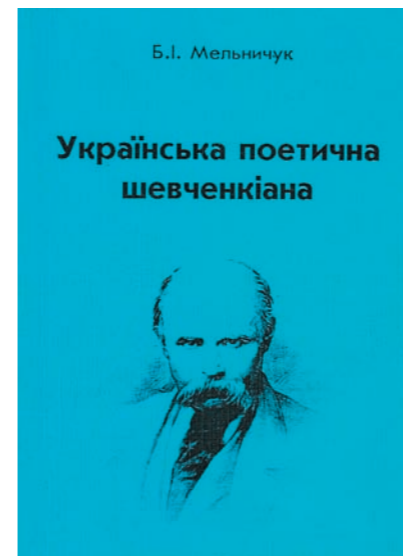
Шевченківський дух в цілому сприйняв син українського народу, сучасник Шевченка і Куліша гуцул Юрій

Федькович, який у написаному по смерті поета вірші «На скін Тараса Шевченка» назвав його «руським солов'єм» і пообіцяв «пробудити» його, тобто стати його наслідником на Буковині, – «орати і сіяти науку Кобзаря».

Вірну любов і шану Ю. Федьковича до Шевченка не треба називати епігонством, попереджує Б. Мельничук, бо він справді визнавав Кобзаря «поборником слова», як пише у вірші «Осьмий поменник Тарасові Шевченкові на вічну пам'ять!».

Період другої половини XIX – початки XX століття у «Малій антології української поетичної шевченкіани» представлено постаттями В. Самійленка, Івана Франка, Лесі Українки, Галини Комарової та Богдана Лепкого.

В. Самійленко, хоч не присвятив багато віршів Шевченку, але «зумів знайти», відзначає Б. Мельничук, «серцевину Шевченка», заявляючи, що «поет живе в серцях свого народу» (вірш «На роковини смерті Шевченка»). А Іван Франко та Леся Українка вважають Шевченка вічно живим і нищівним своєю любов'ю до народу. Франко писав:

«Вони бояться, що ти ще не згинув,
Що в слушний час не поліг, не стлів,
Ще раз їх збудить громом твоїх слів».

А Леся Українка заперечувала П. Кулішу, обстоюючи ідею, що діяльна любов – вічна.

Подруга Лесі Українки Галина Комарова першою відзначила, що Тарас Шевченко – «Апостол правди і науки», а вірш її батька Михайла Комарова «Вінок Т. Шевченкові» (Одеса, 1912), підкреслює Б. Мельничук, виявляє «могутність сил Шевченкової творчості» (с. 24).

Богдан Лепкий вперше створює тематичну збірку про основні моменти життя Т. Г. Шевченка під назвою «За люд» (Краків, 1914), перевидану під іншою назвою «В Тарасові роковини» (Відень, 1915), в якій засуджує самодержавство і тоталітарність царизму, що підірвали

життя Шевченка і грозили всьому народові. Дуже цікавим є символічний вірш «Умер поет», в якому Б. Лепкий уявляє собі, що до Шевченка прибувають герої його поем, а за ними – і весь народ, «як море», щоб заперечити неприємну дійсність.

Третій період поетичної шевченкіани (20-і – середина 80-х років XX століття) відкривають Павло Тичина («На могилі Шевченка», 1918) та Петро Загул («Читали ми твої слова...», 1920). Це була доба видатних поетів Д. Білоуса, М. Рильського, А. Малишка й інших, які збагатили поетичну шевченкіану лірично-роздумливими, але й гумористичними віршами.

У 20-х роках стається неочікуваний переворот через пролеткультівців та футуристів, що заперечували класичного Шевченка спробами епатації та модернізації, але даремно, бо Шевченко залишився Шевченком. Інші, якнайвіль Володимир Сосюра, хотіли його «реабілітувати», щоб він належав партії більшовиків, і це теж було даремним. Були і спроби заборонити свята Шевченка у радянські часи, але, зазначає Богдан Мельничук, ефект був несподіваний, бо негативна агітація оберталася проти уряду.

Під час Другої світової війни Т. Шевченко служитиме фронтовикам своїми високопатріотичними поезіями, бо «гаряча дума Кобзаря» (Див. «Слово про рідну матір» М.Рильського) ніколи «не спопеліє». У цьому стилі писали поеми Є. Маланюк, М. Бажан, Дм. Павличко і ін.

Лірико-патетичні вірші вміщує у 60-х роках збірка Андрія Малишка «Віщий голос» (1961) та гумористичну сатиру збірка Дмитра Білоуса «Тарасові жарти» (1964). Молодим ще тоді, зазначає Б. Мельничук, А. Малишко у збірці «Віщий голос» не раз наближається «до вершин... Шевченкової

величі».

Шевченкіани Андрія Малишка професор Богдан Мельничук присвячує восьму і дев'яту лекції, бо його поетичні твори оригінальні і найоб'ємніші «в усій українській і світовій поезії про Шевченка» (с. 40).

У поетичній шевченкіани Малишка, як в усій українській шевченкіани взагалі, наявні майже всі жанрові різновиди: сюжетні історико-біографічні поезії про життя і творчість поета, вірші-роздуми про життя і творчість, поетичні інтерпретації його творів та образів, вірші-ремінісценції його творів, вірші та поеми з його елементами сюжету, цикли і збірки віршів про нього та про епічні і драматичні поеми тощо.

(Продовження на 14 стор.)

БОГДАН МЕЛЬНИЧУК: «УКРАЇНСЬКА ПОЕТИЧНА ШЕВЧЕНКІЯНА»

(Продовження з 13 стор.)

Шевченкіана А. Малишка започтувалась збірками «Лірика» і «3 книги життя» (1938). «Кобзар» у родині Малишків був необхідним, а сам поет сформувався під його впливом: «Та книга в нас на покуті лежала (...), із неї я свою весну дитячу/ У слові пив, і плакав, і сміявся» («Коли я йшов у люди...»).

Десята і одинадцята лекції посібника Б. Мельничука присвячені «Ліро-епічній шевченкіані 20-х і середини 80-х рр. ХХ ст.», в якій після фрагментарних образів Т. Шевченка у С. Яричевського («Небесні співці», 1902) і ін., іде мова про епічні поеми Івана Микитенка «Епохи» (Тарасові Шевченку) та Павла Филиповича («Тарас Шевченко»), видані у 1926 р., з яких дізнаємося про любов Оксани, звільнення з кріпацтва та про задум «Гайдамаків», про зустріч з Кулішем, про заслання солдата-соціального пророка, – самостійні твори, а не доповнювальні, як заперечує професор Б. Мельничук думку дослідниці Наталі Костенко.

Між 30-40 – 50-60-ми роками ХХ ст., відзначає вельмишановний шевченкознавець, поеми і твори, присвячені Т. Шевченку, були «пригальмовані» через об'єктивні причини війни і післявоєнних років, а намагання Агати Турчинської («Дитинство поета», 1941 р.), Петра Карманського («Шевченко», 1941) і інших не уникли стереотипів.

Після 60-х років друкуються поеми Івана Драча («Смерть Шевченка», 1962), Василя Боднаря («Остання ніч», 1962), Бориса Нечерди («Шевченко», 1965), Юрія Косача («Петербурзька поема», 1964), Василя Скомаровського («Тарасові птиці», 1979), Івана Гнатюка («Ликера», 1983) і інші, які вписуються до певних мистецьких піднесень, але жодна з них не піднімається до рівня поеми-симфонії «Смерть Шевченка» Івана Драча, яка «увійшла до золотого фонду української і світової художньої шевченкіани» (с.64). Автор поеми у другій її частині «Вишневій цвіт» не супроводжує генія України у вічність із Шекспіром та Бетховеном і ін., а зі своїми духовними світочами М. Драгомановим, М. Старицьким, М. Лисенком й іншими особистостями світової духовності.

Найболючіша для України і всього світу шевченкіана була написана «кров'ю серця» (Б. Мельничук) у тюрмах та концтаборах і була друкована частково аж у 1993 р. Миколою Самійленком у «3 облоги ночі»: збірник невільничої поезії України 30-80 років. Це були вірші, писані під загрозою смерті, вірші, які в душі Шевченка оспівували волю і кликали народ до волі. Це

вірші Ориси Мельничук, Ірини Сенік, Василя Борового, Василя Галети, Володимира Сіренка і ін., які засуджують, за словами Ірини Сенік, московський майданчик, бухенвальдську Сибір, тих, що мордували Шевченка, Леся Курбаса і ін. На жаль, цей збірник не вміщає невільничих творів Василя Стуса, який зріс з Шевченком у душі, мав невільницьку долю поета і боровся до скону, за шевченківською наукою, за волю народу віршами, які появились пізніше у збірці «Дорога болю» (1990).

Найбільший внесок в українську шевченкіану, після В. Стуса, має Тарас Мельничук (1938-1994), лауреат Шевченківської премії, який використав у своїй творчості відлуння Шевченка, підбираючи славні рядки «Кобзаря» за епіграфи і надаючи думам-роздумам Шевченка особливої вартості в його сучасності.

Останні лекції (13-16) поетичної шевченкіани останніх десятиліть ХХ-го століття до наших днів присвячені розглядові діяльності буковинців, які вшановували і вшановують українського Кобзаря (Ю. Федькович, С. Воробкевич і Степан Смаль-Стоцький, О. Кобилянська, С. Яричевський, Домка Богушанська, Анатолій Добрянський, Борис Бунчук і ін.), щоб Шевченко та його думи були завжди молодими, сучасними.

В 1989 р, за два роки до проголошення незалежності України, друкується роман-есе польського автора Єрні Сиджівича «Українські ночі», книга «Вибране» Ліни Костенко, що читалася в саміздаті з 1984-'85 років, де Ліна Костенко засуджує тодішніх більшовиків, які закинули б Шевченка на Соловки, бо всі поети мовчать.

В наступному році 1990 Роман Лубківський друкує збірку «Погляд вічності», в якій освітлює Тараса Шевченка зсередини. В цей час дуже цікавим вважається кінофільм «Сон» за сценарієм Дм. Павличка; Іван Драч, який живе в душі Шевченка, дає документальну драму «Гора» (1997), а у вірші «Виклик» пропонує вважати генія України академіком, завжди молодим. Подібно до постації Шевченка звертаються В. Симоненко, М. Вінграновський, Борис Олійник та інші.

Буковинець професор-шевченкознавець Богдан Мельничук вважає, що Буковина вже півтора сторіччя оспівує «живий подих» Шевченка і «його духовну ходу на цій землі» (с. 90).

Спецкурс «Українська поетична шевченкіана» Богдана Мельничука це не тільки перша, здається, теза рефлексій на шевченківські теми, перший погляд з історичної та критичної точок зору про українську поетичну шевченкіану, але і перший посібник, який дає можливість сучасникам, зокрема молоді, вникнути у велич і глибину «поетичного світу» Тараса Шевченка.

Лідія КОВАЛЕЦЬ, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МІРЧА ЛЮТИК: «ЖИВУ ДВОМА ЛІТЕРАТУРАМИ...»

Біографічна довідка: Поет, перекладач, літературний критик, один із провідних румунських письменників України Мірча Лютик народився 1939 року в селі Йорданешти Глибоцького району Чернівецької області. Закінчив Кишинівський держуніверситет, працював на вчительській та журналістській роботі. Автор низки поетичних збірок, книги публіцистики, перекладів румунською мовою творів багатьох українських письменників, а також О. Пушкіна, М. Лермонтова, Ф. Достоєвського, Л. Толстого, І. Тургенєва, А. Чехова, Є. Сінклера, Ф. Бевка, Р. Фроста, інших представників світової літератури. Член Національної спілки письменників України, Спілок письменників Молдови й Румунії. Лауреат міжнародної літературної премії імені І. Франка – відзнаки за особливі заслуги у сфері художнього перекладу, премій Спілки письменників Молдови, обласних літературних премій імені Д. Загула, М. Стрейнула, С. Воробкевича. Нагороджений національним орденом Румунії «Вірність обов'язку», Дипломом і Медаллю Президента Румунії, Почесним дипломом Верховної Ради України. Живе й працює у Чернівцях.

.....

Значущість досягнень Мірчи Лютика, їх європейські масштаби й виразні суто буковинські особливості, так само, як неглибоку шляхетність цього чоловіка я запримітила давно, проте ближче зазнаючись із Мірчою Савовичем та порозмовляти з ним якось не випало. Відкриття ж антології «Зоряний дощ» – тритомника упорядкованої та перекладеної М. Лютиком румунською мовою прози українських письменників для дітей та юнацтва, мій професійний інтерес до такої лектури, зрештою, думка про унікальність шансу жити в одному часопросторі з літературною знаменитістю спонукали мене напроситись на це інтерв'ю. За своїм первісним задумом воно мало стосуватись згаданого видання й порівняно рідкісного напряму творчої діяльності людини – перекладацтва, хоч, як мені здається, завдяки моєму співрозмовникові набуло формату ширшого. На тлі сучасних баталій в українському політикумі щодо мовного питання доробок Мірчи Савовича, виразна громадянська позиція цього письменника також промовляють самі за себе, імпонують тією вираженою толерантністю, негучною, недекларативною активністю, на яку буває здатною лише совісна, по-доброму вперта, творчо й інтелектуально розвинута душа...

– Мірчо Савовичу, якими думками Ви керувалися, замислюючи перекласти антологію української прози для дітей та юнацтва? Чи спрацьовував тут особистісний фактор, чи якісь загальні ідеали?

– Таких особливих особистісних факторів не було. А ідея виникла не випадково, адже перед тим я переклав багато творів для дітей та юнацтва. Тоді подумав: а що, коли об'єднати їх в одному томі? Почав збирати матеріал і зрозумів, що так (лише в одній книзі) я майже нічого не скажу. Бо маємо таке розмаїття української літератури, особливо новели!.. Віталій Дем'янович Колодій вважає: ця новелістика – одна з найкращих у Європі. А на мою думку, що найкраща.

А як працював, видно по томах: том 1-й – 2004 рік, том 2-й – 2006-й і 3-й – 2007 рік: це (матеріал у томі 3-му. – Л.К.) сучасний період, і в мене було для цієї частини вже зроблено чимало. Для себе зробив проспект, до якого включив коло авторів, більшість яких залишилась у списку до кінця. Вибрав те, що здавалось найціннішим. Звичайно, і суб'єктивний фактор спрацьовував: я вибирав тексти, близькі мені стилістично.

– У своїй статті «Переклади прозаические» Корній Чуковський на основі власного практичного досвіду так сформулював першу заповідь для перекладача: «Перекладай лише тих, кого любиш». А яку заповідь виробив для себе Мірча Лютик як перекладач?

– Щодо «Зоряного дощу», то це був ідеальний варіант, коли я, укладаючи ці три книги, вибирав те, що подобається і що складає естетичну вартість. Оці 79 авторів, які включені в тритомник, є моїми великими друзями. У третьому томі є письменники, з якими я листувався, дехто з них пропонував своє. Але я не завжди погоджувався з ними. Так було, скажімо, з Богданом Сушинським, його новелою «У червоні сніги». Автор пропонував інше, а я вибрав цей твір, який сподобався глибоким драматизмом ситуації.

– Чому саме проза стала об'єктом Вашої уваги? З Вашого погляду, чи більшими є (у зіставленні, скажімо, з поезією) її можливості у вихованні читачьких інтересів дитини? До речі, як їх сьогодні пробудити?

(Продовження на 16 стор.)

МІРЧА ЛЮТИК: «ЖИВУ ДВОМА ЛІТЕРАТУРАМИ...»

(Продовження з 15 стор.)

– Я не думаю, що більші. Просто мені здається, що сьогодні українська поезія відійшла від самого концепту «поезія», як і поезія європейська. Коли немає мелодики, ритміки, метафоричності, коли нема того струму, який передається читачеві... Розумієте? Сучасна поезія така баналізована й така близька до землі, так мало у ній руху до неба. Починаючи з античності, це спосіб існування, це спілкування з божеством. Сучасна ж поезія, повторюю, земна, і це дуже небезпечно. Загалом поезію легше перекладати, ніж прозу. Поезію можна перекладати в поїзді, в парку, а прозу треба перекладати, сидючи за робочим столом. Для мене найкращі години – з п'ятої ранку до десятої. Цю дисципліну я виробив, перекладаючи з російської Достоєвського, Тургенєва, Толстого – письменників, різних за стилем та ідеологією. Робота над «Братами Карамазовими» навчила мене посидючості, сказати б, бенедиктинської праці.

А збудити інтерес до книги можна тільки у прямому спілкуванні читача з автором. І видавати книги!.. Росіяни видають 9 із 10-ти книг, які продаються в Україні. Нехай книга буде, нехай вона буде в натурі, щоб вона існувала як духовна цінність. Хвиля захоплення інтернетом пройде. Революції у книговидаванні без самого книговидавання нема.

– Чи були у Вас особистості, на яких Ви орієнтувались у своїй перекладацькій практиці?

– Був і є у Кишиневі перекладач Ігор Крецу. Він переклав багато значних творів російської літератури, «Витязя в тигровій шкурі» Ш. Руставелі. А як він перекладав з української, не знаючи української? За підрядниками. Він і зробив найкращі переклади з Тичини, Бажана, Малишка, поезії шістдесятників. Його можна назвати класиком молдовського перекладу.

– Цікаво, а як було з підрядниками у Вас? І, якщо можна, розкажіть про суто технічні особливості Вашої творчої праці: чи вживаєте Ви каву під час роботи, чи набираєте текст відразу на комп'ютер, чи правите те, що написалося раз?

– Кава – обов'язково. Працювати відразу в комп'ютері не можу, пишу, пишу старим допотопним методом

– олівцем, ручкою. Рукописи правлю і правлю. Поки йду до друкарки, у мене рукопис три-чотириповерховий. Завжди перекладав тільки з оригіналів, за допомогою словників. Із підрядника (російського) – тільки «Дата Туташія» (йдеться про одну з вершин світової літератури – роман грузинського письменника Чабуа Амiredжибі. – Л. К.). Коли дістав замовлення і прочитав російські переклади цього твору, відмовився. Але поговорив із самим автором, і той погодився власноруч зробити для мене підрядник російською. Так працювалося півтора року: щомісяця я отримував нову порцію авторського перекладу, заодно просив помічати слова специфічні, так звані локалізми. До речі, після цього сам письменник видрукував і свій переклад.

– Зроблю Вам комплімент, що біографічні довідки про авторів, яких Ви подаєте в антології, виконані дуже якісно: там багато важливої інформації, особливо ж цінними, як на мене, є Ваші прикінцеві власні міркування про особливості творчої манери кожного з письменників. Це нелегко – сказати лаконічно і сказати суть...

– Я справді багато читав, крім самих творів, і літературу про кожного з письменників, намагаючись зробити свої висновки з прочитаного.

– Як загалом відбувається Ваша співпраця з тим автором, якого перекладаєте? Наскільки легко / складно налагоджуються ці взаємини?

– Коли я отримав замовлення на переклад роману Достоєвського «Брати Карамазови» (це було в Кишиневі), спочатку злякався. Але все виглядало так привабливо, що дав згоду відразу. У молоді роки я читав Достоєвського, але не так, як потенційний перекладач. Повернувшись до Чернівців, знов перечитав його і зрозумів, що я ще не готовий до такої праці, що у два роки не вкладаюся. Попросив іще рік. Перечитав усього Достоєвського, його «Щоденник» і багато з того, що було написано про цього автора. І тільки після року підготовки я взявся за переклад. Не можу сказати, що Достоєвський як людина подобався мені, але його твори подобаються. «Брати Карамазови» – як ріка, там є абсолютно різні й навіть антитезні моменти. Є моменти, над якими працювалося особливо тяжко. У розділі «Великий інквізитор» є супе-

речливі ідеї, і я не з усіма був згоден. Отож іноді виходить, що перекладаєш навіть із протесту. До речі, із неприйняття автора також може вийти гарний переклад. А перша моя заповідь перекладачеві – перекладати добре й адекватно до тексту.

– Але ж, як переконливо довів Віталій Колодій у передмові до першого тому «Золотого дощу», Ваші переклади не є дослівними, буквальними, Ви добре відчуваєте своїх авторів і передаєте передовсім їхній стиль...

– Я ніколи не копіюю. Література, навіть проза – це в першу чергу трансфігурація. Література – це взагалі велика трансфігурація. Якщо оригінальний письменник трансфігурує реальність, перекладач через рідну мову робить подвійне трансфігурування. Я й не домагаюсь повного перекладу, хоч, щоб навіть не відчувалося, що це переклад, нехай це ніби було написано румунською мовою. Скажімо, над назвою новели Панаса Мирного «Морозенко» я мучився два місяці. Спершу скопіював. Потім згадав, що в Емінеску є точно такий персонаж, і він називається Ghenar(ul). У Катерини Мотрич є новела «Дивниця». Цей заголовок також не давався. І я згадав румунську народну казку про Іляну Косиндзяну. І це слово (Косиндзяна. – Л.К.) дуже добре вписалося в переклад.

Над антологією було важко працювати в тому плані, що тут є велика стилістична різноманітність. Тут є староукраїнська мова; якщо Ви звернули увагу, частину уривків із «Повісті временних літ» я переклав білим віршем, дещо прозою. Або такі письменники, яких просто неможливо перекладати, – Стефанік і Марко Черемшина. Унікальні письменники у світовій літературі. І знаєте, що я робив? Я їх спочатку перекладав сучасною українською мовою, потім румунською, використовуючи деякі локалізми. Хоч у них є суто локальні слова: наприклад, лей – грошова одиниця. Легше було перекладати ті слова, що йдуть із німецької мови (крейцер, шпацір та ін.).

Для мене було важливим, щоб у «Зоряному дощі» як антології був представлений не тільки хронологічний вимір української літератури від давнини до сучасності, а й навіть регіональний. Тут є навіть Крим. А якщо сказати про багатство новелістики в регіональному плані, то найкраща вона таки в Західній Україні. Добра частина письменників (чотирнадцять)

– родом із Полтавщини, одинадцять буковинців, серед них автохтонні і приїжджі, для яких Буковина стала другою батьківщиною.

– Представник грузинської школи теоретиків перекладу Гіві Гагечіладзе назвав перекладача прози рабом, а перекладача поезії – суперником. Чи погоджуєтесь Ви з такою характеристикою?

– Я згоден із цією думкою. У мене також є його праця. Але це не його думка, а ще з Середньовіччя, хоч тоді була й дещо інша формула: перекладач поезії – зрадник, а прози – раб... А втім, не згоден. Це той самий суперник, якщо він справжній перекладач і якщо він робить переклад із такою ж сумлінністю і талантом. Одне слово, усі суперники. Більше всього треба домагатися, щоб не стати Tradatur Tradatori, тобто перекладачем-зрадником.

– Той же Г. Гагечіладзе назвав переклад синтезом обох національних начал...

– А з цим я більше ніж згоден. Бо якщо перекладач уловлює національне начало того чи іншого твору, національну специфіку твору, то він доходить майже до національного стану того чи іншого письменника. Я проти того, коли перекладач бере суто національні моменти і зіставляє їх. У мене не було таких випадків, бо українська й румунська духовності дуже близькі і рідні. Обидва народи мали однакову долю, вони мають однакову релігію. Ось прекрасна новела Олега Сен-

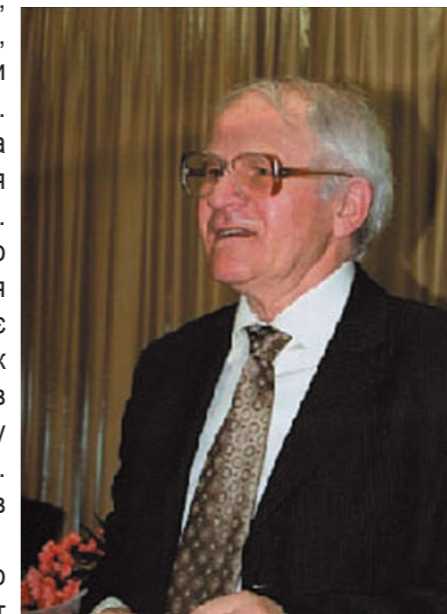
чика про весілля, яка також увійшла до антології (йдеться про новелу «Білий дощ травневого цвіту». – Л.К.). У нас багато спільних ритуалів на весіллі. І мені не треба було нічого вигадувати. Загалом переклад з української на румунську мову ускладнюється тільки різною структурою мов. Українська мова синтетична, вона «працює» кінцівками, румунська ж аналітична, «працює» артиклями...

– Мірчо Савовичу, скажіть, а можна навчитись цього мистецтва – мистецтва перекладу?

– Ні!.. Я б включив художній переклад до жанрів художньої літератури. Стати можна перекладачем технічної літератури. Втім, ці переклади (технічної літератури) може виконувати й комп'ютер.

– Чи бачите Ви нині якусь перспективну постать у сфері українсько-румунського перекладу, чи підготували собі послідовників?

(Продовження на 18 стор.)

МІРЧА ЛЮТИК: «ЖИВУ ДВОМА ЛІТЕРАТУРАМИ...»

(Продовження з 17 стор.)

– Досвід передати пробував. Був такий Тудор Андрієш, працював у «Зоріле Буковиней», тепер він – редактор газети «Конкордія». Я бачив, що в нього є якісь здібності, працював довго, кілька років. Але потім він сказав, що це робота не для нього: «Я ніколи не стану таким, як Васіле Левицький чи Ви тут, на Буковині»...

– Тож чому нема послідовників?

– Бо не народились... Бувають випадки, коли людина сама прозу не пише, а перекладає блискуче. Це означає, що вона народилась перекладачем, знає ці тонкощі. Ігор Крецу відмінно перекладав поезію і прозу, а сам не писав. Це унікальний випадок у румунському просторі. Він унікальний і в Молдові, і в Румунії. Деякі його твори, що друкувались у Кишиневі, тепер із захопленням перекладають румунською.

– Ваша антологія була дуже прихильно зустрі- нута українською інтелігенцією. А як сприйняв її румуномовний читач тут, в Україні, і в Румунії?

– Були відгуки в «Українському слові» і ще одна публікація. Але це анотації, рецензій не було. У всіх школах Буковини, де вивчається румунська мова, цей тритомник відіграє роль хрестоматії, деякі заклади мають по 2-3 комплекти. Є ці книги навіть у деяких школах українських. Частина тиражу (загальний наклад – 3 тис. екземплярів. – Л.К.) пішла в Румунію завдяки Чернівецькій обласній бібліотеці й особисто її директорів Антоніні Іванівні Іваницькій. Я точно знаю, що ці книги є в Сучавській бібліотеці і в бібліотеках Сучавського повіту (Сирет, Радівці, Сучава, Ґура-Ґуморулуй, Кимполунг-Молдовенеск, Фалтічени). До речі, новий том перекладів Олеся Гончара (його повісті «Циклон» і «Бригантіна») також надійшов у ці бібліотеки. У Чернівецькій області цього видання залишилась тисяча примірників, решта відправлені на Одещину, Закарпаття, де ще є румуномовний читач.

– Чи є в реєстрі Ваших творчих задумів нові переклади, розраховані саме на юного читача?

– Перекладацьких планів нема ніяких. Якщо Бог дасть, буду писати свої власні твори. Не хочу більше витратити енергію на щось інше, адже я дві третини свого письменницького віку присвятив перекладам. І хочу писати не абияку поезію, а сакральну, про яку мріяв ще з молодості, але за яку взявся лише тепер. Я маю великі борги перед матір'ю, яка була дуже віруючою, і перед двома священиками, які служили у моєму рідному селі. Один із них – українець Мефодій

Мензак – був потім єпископом Буковини, Волинським, його перекидали з місця на місце. Помер, як справжній мученик. Його вночі у 50-градусний мороз забрали з хати, зняли одяг, перев'язали колочим дротом і кинули у сніг. Потім люди перевезли на Буковину й поховали у його рідному селі. Щороку їжджу на його могилу. Шість років я був під цим благословенним оком...

– Для творення сакральної поезії справді треба мати особливий життєвий досвід...

– Досвід і релігійні знання. Я читав дуже багато релігійної літератури, коли готувався перекладати Достоєвського. До речі, після того я переніс інсульт і страх смерті, цілий рік я боявся смерті. І лише коли мама розповіли мені випадок (що я малим помирав, мене навіть поставили на смертний одр, але завдяки одній старій жінці виявилось, що я ще дихаю, живий), лише тоді страх смерті пройшов...

– Віталій Колодій у передмові до Вашої першої добірки поезій у газеті «Молодий буковинець» («На пелюстках зірок») сказав, що цією творчою роботою (поетичною і перекладацькою) Мірча Лютик щасливо відгородився од манірної дрібної суєти. Мені пригадалися слова Гете: що нічим так добре не можна відгородитись од світу, як мистецтвом. То це справді у Вас спосіб ізоляції?

– Це справді так. Бо знаєте, які часи були. І мені таку можливість створив тодішній редактор «Зоріле Буковиней» Іон Кілару, який запровадив для мене в редакції особливий «режим»: я не приходив на роботу на дев'яту чи десятю годину, а пізніше – на дванадцятю. А з п'ятої до десятої я перекладав. Це мій час, я ж жайворонок: народився о п'ятій ранку... Тож зі своїх творів я тоді видав лише три книги поезій. Це дуже мало. Так я працював майже 35 років, усього 38 років був на посаді відповідального секретаря «єдиної обласної молдавської газети Радянського Союзу», як жартував Іон Кілару.

– Було б інакше, якби він, Кілару, сам не був поетом.

– Звичайно. Завдяки цьому «режимові» я й переклав цілу бібліотеку світової літератури – понад 100 назв окремих творів. І ще я зрозумів, що як румуномовний громадянин України маю щось робити для пропаганди української мови і літератури, що українська мова – моя друга рідна мова. Фактично я живу двома літературами...

За інтерв'ю дякувала Лідія КОВАЛЕЦЬ

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Іван РЕБОШАПКА

ЄВРОПЕЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА ПЕРІОДУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

ФРАНСУА ВІЙОН –

один з найвидатніших французьких середньовічних поетів (I)

Внаслідок розвитку торгівлі у XII ст. в південних районах Франції (у Провансі), відзначають дослідники, постає період суспільного добробуту, отож і час на просвіту і дозвілля. Вищі кола, імениті сеньйори і пані починають цінувати мистецтво і жити за правилами хорошого тону, стаючи найвідданішими покровителями поетів-трубадурів (подібних, наприклад, до російських скоморохів), які появились у Франції ще в X ст. спочатку як мандрівні віршотворці-аматори, ставши згодом довершеними майстрами-професіоналами складання і виконання ними ж під акомпанемент скрипки чи будь-якого іншого інструмента експромтом складеного власного твору – пісні-хроніки про яку-небудь історичну подію чи відомого витязя-рицаря («chansons de geste») або пісні, складеної для сеньора чи пані (дами), оскільки трубадури (вихідці з-поміж різних суспільних прошарків – лицарі, високоосвічені особи і ін.) довго навчалися дотримуватися хорошого тону і ввічливого поводження з дамою, а також навчалися складати поезії та музику до них (проходили обов'язковий «вишкіл», як, наприклад, і українські кобзарі). Дослідники цього виду поетичного мистецтва начислюють близько 600 імен трубадурів, з-поміж яких чотирьомстам припадають на сьогодні 2500 поетичних зразків їхньої творчості.

Поезія трубадурів складалася з жанрів *балади* (танцювальна пісня, типологічно подібна до пісень-хороводів, в одній з них навіть згадується «квітова королева», персонаж, який типологічно тотожний з дівочим персонажем-проводирем весняних обрядових хороводів Південно-Східної Європи), *кансони* (пісня про лицарське кохання чи просто – любовна пісня), *альби* («ранкова зоря», про скаргу закоха-

них на неминучість їхньої розлуки з настанням ранку), *пасторелі* (пісня на тему розмови лицаря з пастушкою).

Вміння трубадурів складати свої поезії експромтом (моментальною невимушеною імпровізацією) надавало їхнім творам легкості, словесної заграви, риторичної витонченості, а все це, поряд з вмільм підбором вдалого (точного) слова чи виразу і досконалої рими створювало досконалу «словесну музику»-кантилену, яка, разом з інструментальним акомпанементом, вчаровувала слухачів, впливаючи на вироблення їхніх мистецьких смаків.

Вплив трубадурів на вироблення мистецьких смаків та манерної поведінки суспільних шарів, переважно іменитих, завдячувалося і тому, що своєю творчістю, починаючи ще з XII ст., трубадури створили своєрідну культуру любові, так звану куртуазну любов («amour courtois»), яка становить головний зміст їхньої творчості. Цікавим і сприятливим для розвитку поетичного мистецтва трубадурів є те,

що суть куртуазної любові не полягала тільки в культивуванні еротичного почуття. З одного боку, трубадур, звичайно, поклонявся дамі, яка, як правило, знаходилась на вищому суспільному щаблі і була заміжною, що надавало їй неосяжності/незайманості. Але метою трубадура й його куртуазної пісні ні не було оволодіння дамою, а тільки його (чи ліричного героя) важке, але радісне, душевне вдосконалення-почуттєве «напування» переживаннями сердечних щемів. В такий спосіб, вираженням почуттєвих заграви вдосконалювалося і поетичне мистецтво трубадурів.

(Продовження на 20 стор.)

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Франсуа Війон – один з найвидатніших французьких середньовічних поетів (I)

(Продовження з 19 стор.)

Майстерним поклонінням «прекрасній дамі» «реабілітувалась» земна любов, поклоніння жінці з істоти нижчого порядку перетворювало її в ідеал. Щоправда, не вся поезія трубадурів була такого ґатунку, тобто монокордною з точки зору заграва почуттєво-поетичних її складових, адже ж уже перший з відомих трубадурів, Гільом Аквітанський, якого вважають родоначальником цього виду творчості та європейської поезії взагалі, був зразковим лицарем, складав досконалі поезії і гарно співав, був вихованим, манерним, тобто галантним і щедрим, одним з найкуртуазніших мужчин і одним... із найбільших ошуканців жінок.

Картину французької літератури раннього Середньовіччя не можна уявити без зв'язку поезії трубадурів з іншим жанром тодішньої літератури, а саме придворним романом з його циклами «рицарів круглого стола», з містично-релігійним циклом «рицарів Граалю» (розробка легенди про шукання чаші, в яку Йосиф Ариматійський зібрав каплі крові Ісуса Христа), цикл про Трістана й Ізольду, в якому домінуючим є еротичне почуття, алегорично-дидактичний твір «Роман Троядський» про шукання поетом своєї коханої, уособленої трояндою, чи героїчна поема «Пісня про Роланта», в якій зображено лицарські подвиги імператора Римської Західної імперії Карла Великого (742-814 рр.) і ін.

На цьому настільки багатому й жанрово різноманітному літературному фоні високого мистецького рівня вирисовується постать Франсуа Війона (François Villon, справжнє ім'я – François Montcorbier, 1431-1463), одного з найбільших поетів Франції усіх часів і одного з трьох-чотирьох найвидатніших поетів європейського Середньовіччя, якого життєвий (33-річний) і творчий шляхи були унікальними явищами.

Про біографію Війона існує мало інформації. Походив він, як сам зізнається у вірші, із скромної сім'ї. В ранньому дитинстві помер батько, і його доглядом займався далекий родич Гільом Війон, який спочатку і

виховував його. Згодом дав до Сорбонни, і 19-річним Війон уже став бакаляврем, а через три роки – «maître des arts».

Коротке життя Війона є унікальним, бо без пригод воно здавалося йому «прісним». Взагалі, він був не зовсім стандартним. Його приваблювали гулянки, зіткнення студентів з владою, вуличні бійки, розважало викрадання ним (й іншими студентами) вивісок із паризького ринку. Все це, як і пародійні відгукування про сорбонську схоластику, лицарські нориви, стереотипи і кліше еротичної й куртуазної поезії трубадурів схоплено у першому його творі

Ілля Єськов. Ілюстрація до збірки поезій «Великий заповіт» Франсуа Війона

«Малий заповіт» (40 строф-октав), не високої ще художності, але сповнений палкого пориву молодого поета, ще без гірко життєвого досвіду.

В короткому житті Війона були і драматичні пригоди, причетні до злочинства, хоча професійним злочинцем він не був: після випадкового вбивства 1455 р. священника Шермуа Війон тікає з Парижа в Шеврез, де весело проводить час в обіймах не дуже суворої ігумені монастиря Пор-Рояль. Через рік, після його помилування, повертається до Парижа і разом із згасю розбійників, але тільки як вартовий, бере участь в пограбуванні Коледжа Навари, щоб...мати гроші на дорогу до Анжера. Там під час сутички вуличних бешкетників випадково вбито офіційну особу, і з наказу єпископа д'Оісіньї літом 1461 р. Війона ув'язнено (разом з трьома молодиками) і засуджено на повішення. Чекаючи на страту, він інтенсивно обдумує ним до тоді пережиті, підсумково «виливаючи» це у створений тоді найвидатніший свій твір «Великий заповіт» (172 строфи-октави), з якого яскравіше, ніж з біографічних даних, постає у деталях власне життя.

Через два місяці вирок ув'язнення скасовано і зобов'язано Війона покинути на 10 років Париж і його зону. Таким чином, сліди 33-річного поета зникають безвісно, по них залишаються лише спогади про його авантюрне життя і творчість, що побутувала в рукописній формі до 1489 р., коли її надруковано.

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Франсуа ВІЙОН

ВЕЛИКИЙ ЗАПОВІТ

(Добірка строф-октав)

Проживши тридцять літ і зим,
Ганьби і всіх понижень ситий,
Я став ні мудрим, ні дурним,
Хоч не одним був лихом битий;
Все довелося пережити
Від рук Тібода д'Оісіньї,
Що їздить люд благословити, –
Всім біскуп він, лиш не мені.

Мені не пан він, не єпископ,
Я не орю його землі,
Йому не кланяюся низько,
Як хлоп і хлопка на ріллі.
Все літо при його столі
Я мав лиш воду з сухарями;
Знак скнари на його чолі,
Хай Бог йому подасть те саме!

Для мене був він страх безсердний,
В житті я грішних лих не мав,
Хотів би я, щоб Милосердний
Йому подібно зрачував...
Та в Церкві інший єсть устав:
Молись за ворогів! – Хай буде,
За всю ганьбу, що я зазнав
Від нього – хай Господь розсудить.

Я час оплакую юначий,
Коли я більш від інших жив,
Вже старість недалеко бачу,
Яку від мене він таїв:
Той час ні пішки не спішив,
Ані конем: гай, гай! Де ж дівся?
Крильми нежданно злопотів,
І я голіруч залишився.

Він відлетів, а я услід
Тягну знання убогу нитку,
Сумний, зчорнілий, наче глід,
Без ренти й грошей для прожитку.
Бокують свояки, вже, видно,
Мене позбутись раді, всяк

Обов'язки родинні швидко
Забув, бо, бачте, я – голяк.
Я не жалкую, що розтратив
Все для бенкетів та забав,
Коли ж кохався, продавати
Нічого в друзів я не крав,
Жалю з них ні один не мав.
Кажу це, й не брешу, їйбогу,
Й обороною те, що сказав:
Невинен – то й не страх нічого.

Ох, Боже, коли б я вчився,
Безглуздих не шукав забав
І добрим звичаям корився,
Я б дім і тепле ліжко мав.
Та що ж, я школу обминав,
Як роблять це недобрі діти.
Дивлюсь на те, що написав,
І серце почало щеміти.

Все мудрому довіривсь я
Занадто (Добрий був для мене!),
Коли казав: «Люби життя,

Франсуа Війон. Гравюра із видання «Великого заповіту» 1489 р.

Мій синку, поки ще зелене»;
Та інше ще речення вчене
Він зрік про молоді літа,
Цитую точно ізречення:
«Цей світ – марнота єсть пуста!»

Де ділись пишні джигуни,
Що з ними я дружив без тям,
І співуни, й балакуни,
Приємні вчинками й словами?
Одних уже зарили в ями,
Нічого не лишилось з них,
Хай Рай же їм відчинить брами,
А Бог помилує живих!

Я вбогий з наймолодших літ,
Із роду бідного, низького;
Мій батько доста мав лиш бід,
Орач, мій дід, теж жив з нічого.
В нас злидні спали під порогом
І на гробах моїх батьків, –
Хай будуть душі їхні з Богом! –
Ані корон, ані гербів.

Як бідкаюся над бідною,
То серце гомонить не раз:
«Не забивай себе журбою,
Мій милий, не шукай ураз,
Ти, як Жак Кер, грішми не тряс,
Та краще в сірій власяниці,
Ніж бути дукою весь час
І гнити в мармурній гробниці».

Я знаю: бідних, багачів,
Худих, товстих, мирян, святенних,
Шляхтян, селян, панів, старців,
Красунь, бридуль, дурних, учених,
Дам у колетах височенних,
Який не був би їхній стан,
В очіпках чи в хустках смиренних,
Всіх смерть у свій потягне тан...

Переклад С. Гординського

Павло РОМАНЮК

СНІГОПАД ДУШИ

ПРОЩАННЯ
НА ВЕРБОВОМУ РИНКУ

(Настав і час прощання)

Для Дівчини М.Ф.
з Північної країни -

Осінь в душі крижаніє,
хоч льоду
в обрях нема,
життя без любові німіє,
а вона
гордо сміється, німа
на усе,
що до вчора єднано,
крізь усе,
що в нас нишком жило,
з другим крутить
сліпе веретено,
бо наш вечір
допряла в дупло,
де одудів зо сто
заховалось,
і не зна,
чи то плач,
а чи спів,
бо так ламко
усе поламалось
І лишивсь я
на споминах брів...
Звав її
просто Марія,
хоч не знав,
чи вона – то сосна,
чи верба,
що над Тисою
сумно схилилась
і полоче мою печаль,
і..
продала на ринку,
де сон каруселить,
там мій спокій
циганам дала...
А серезки циганські
ув серці лишила,
усміхнулась,
пішла
в цитадель...
Вітри віють,
у грудях – сопілка,
а в очах
почуттів карусель...

Не пиши,
читати не буду!...
Не дзвони,
не тривож,
я забуду!..
Жий спокійно
в своєму дуплі
і діли із коханим
облуду...
Я залишусь в собі
наодинці,
із думками один на один...
Пригадаю,
як верби кохались
і нам рай однотіла
плели.
Обніми же свого чоловіка,
жуй у ньому,
як жили
і ми...

БОСА ДУША

Хоч люті морози
печуть у душі,
хоч птахи й пір'їн
не лишили,
щоб око заснуло
хоч час на межі,
де ми із тобою
ручай зупинили,
щоб плинність
заснула –
там, в камені брів,
минулого часу-двобою...
Утік вже і місяць,
застиг в гаю спів,
гуляють
легіні-морози
росою...
І вийду я босий
з моєї душі,
загляну за чисті бори:
чи привид то був,
а чи горда сльоза,
підняла високі гори?...
Як трудно мені
ручай відшукать
ген там,
за барвінком любові,
де пряжею впала

осіння печаль,
і я сам жеврію
ув слові!..

ЗНАК

Далеко від Бога,
все близько
до рози-
колочої зірки
із грудки землі,
так близько до сфери,
так слизько по скелі,
людина зависла
на хмарі,
у слові-імлі...
Хрести вибиває
у колесі тім'я,
то Будду,
то Зевса
волає з гори.
чиє то іскриться
у Всесвіті ім'я,
як черкне по небу
блискавка пори?!.

ПОВІНЬ

...Дніпро пливе у серці,
по течії весла,
шукає миті герці,
роздвоює ім'я,
що кличе чайку
в море,
розкинуть крила дум,
Дніпро жевріє в серці,
розвіюючи сум...
Прийде весна у крові,
там птахи попливуть,
а я спинюсь на кручі,
обновлюючи муть,
оту, чудну,
що в часі
пливе – веселки спів –
Бористеном я возжусь
під небом синіх мрій...
Встаю із непокою,
беру журби відро
і знов сльозу зроняю
в елегію-Дніпро...

Віргілій РИЦЬКО

ТРИВОЖНЕ ЖИТТЯ

(Продовження з № 223)

Два тижні Андрій сидів у карантині в болгарському місті Свіштові. Опісля його звільнили. В цьому ж містечку він зустрівся з добруджанськими рибалками. Не маючи ніяких доходів, найнявся до них помічником. А щоб краще заробити, крім рибальства він почав продавати табак іноземцям. Рибалки прив'язували свої човни до іноземних суден, які проходили Дунаєм, виходили на судно і продавали табак або обмінювали на різні речі, які потім продавали. На превелике нещастя, Андрія впіймали і арештували. Він завжди так боявся попасти в тюрму, а тут... Поки велось розслідування, сім місяців Андрій провів у в'язниці, де познайомився з болгарським майором. Новий знайомий і навчив його, як треба поступати на суді, наказав Андрію ввічливо відповідати на всі запитання, а вкінці сказати: «Росія звільнила всю Болгарію. Хіба ви не можете звільнити одного руського?». Це була добра порада, бо суддя, уважно проаналізувавши справу, справді звільнив його. Так Андрій став вільною людиною, навіть мав право судитися з болгарською державою і вимагати грошову компенсацію за проведений у в'язниці час. Але він був щасливий, що нарешті отримав довгождану свободу, то ж і відшкодування його не цікавило, та й з рибальства міг вижити.

Здавалося, що тепер все наладиться в житті Андрія, але його щастя затьмарювала туга за рідним краєм, якого він уже не сподівався побачити. Та несподівано «зійшло сонце» і розсіяло безнадію: в 1910 році, під час правління короля Карола, був виданий декрет про помилування всіх румунських дисертирів. Це означало, що Андрій міг повернутися на рідну землю, що він, не гаячи часу, й зробив. Тільки утік він сам, а повертався з сім'єю. В Болгарії Андрій одружився з бідною, тихою, розумною і працелюбною дівчиною Станкою. А невдовзі Всевишній ошчасливив їх подружжя донечкою Велічкою.

Майже все своє життя Андрій був відірваним від рідні, з якою надіявся зустрітись, повернувшись в рідні краї, але його знову чекало розчарування. Прибувши нарешті додому, він з прикрістю довідався, що його брати виїхали в Канаду.

З часом доля підготувала йому новий несподіваний поворот. Андрій з інтузіазмом сприйняв пропозицію російської делегації освоювати нові малозаселені краї. Гадаючи, що працюючи на «новій» землі, зможе

забезпечити добробут своєї сім'ї, яка численно зростала, вирішив почати нове життя. Сподіваючись на краще, виїхало багато сімей.

Навіть важко збагнути, наскільки важкою була дорога. Вантажний поїзд віз їх в незнайомі краї. Зупинявся на станціях, де іноді стояв по 2-3 дні. Оскільки вони мали поселитися аж на берегах ріки Амур, подорож тривала кілька місяців.

Земля й справді там була родюча. Але ж як тут працювати? Зона – дика, незаселена. Головним ворогом для колоністів став клімат, зовсім відмінний від того, до якого вони звикли вдома. А ще – хмари голодних комарів. Клімат, комахи, погані дороги, бідна пожива, життя в бурдеях, відсутність ліків і лікарів – все це підточило здоров'я людей. В силу, як ніколи, вступив природний відбір. Люди, головно діти, почали хворіти, вмирати. Єдиний, хто приглушував їх страждання, був священник, який приїхав з ними.

Не минула біда й Андрієву сім'ю. Тут, на чужих землях, він втратив дві душі – двох діточок.

Не зумівши витримати таких випробувань, Андрій і Станка, як і всі інші, вирішили повернутися в прадідівські краї, тільки тепер своїм коштом, бо дорогу в «землю обітованну» їм оплатила Росія. .

Вдома їм знову довелося починати все спочатку. Але тепер вони були вдома, і їм здавалось, що сама рідна земля їм дає нових сил. За гроші, які їм залишилися, купили хату в центрі села, де відкрили крамничку, кав'ярню, чайну.

Не мали багато часу для тихого спокійного життя. Перша світова війна перекотилася і через їх заробіток.

Не втрачаючи надії, Андрій, який звик до роботи і до труднощів, почав займатися городництвом. Працюючи сумліно, він заробив достатньо, щоб в 1922 році купити водяний млин в Телиці. Помалу заробітки зростали. Так він здійснив мрію про краще життя своєї сім'ї, яка тепер жила в достатку. Дуже важко йшов Андрій до своєї мрії, багато труднощів довелося подолати, багато бід пережити. Про це свідчить і той факт, що з 16 народжених дітей дорослими стали тільки четверо. Усе пережите накладало відбиток на здоров'ї Андрія, і в 1938 році, у 60-річному віці він помер.

Покидаючи цей світ, він тримав на руках мене, свого улюбленого внука, і радів, що зумів перебороти всі труднощі та забезпечити своїм нащадкам краще життя. Він був справжньою людиною між людьми.

Корнелій ІРОД

МІЖНАРОДНИЙ КОНГРЕС

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Коротке застереження. Що таке Промахи? Це гіркувато-смішні спогади про різні, скажімо, негаразди. Мої або чужі. Але щоб не було незручно, прикро чи ніяково мені за якийсь промах, іноді – через брак елементарної відваги – переводжу той промах на чужого, а коли якийсь промах – нічого собі або дає змогу чимось похвалитись, тоді, само собою, я беру його на себе. Мушу також признати: мої вони чи чужі, промахи вам не мемуари й не репортаж, тобто там не все реальне: дещо таки так було, а інше – для забарвлення події – треба буде відшукати, шановний читачу, у вашій власній фантазії. А вже котрі промахи гіркі, а котрі смішні, гадаю, не треба пояснювати. Річ ясна: коли промах мій, він здебільшого гіркий – бо хто дурний насміхатися сам із себе?! – ну, а коли він чужий, може бути й смішним... А буває, оскільки у кожного з нас промахів чимало, вони й не такі, й не сякі...)

Коли подзвонив отець Броскаряну, шеф кабінету Патріарха Теоктіста, і сказав, що Блаженний Отець жде мене у себе другого дня о дев'ятій ранку, це мене здивувало, і не дуже. Щоб не подумав хтось, що я хвалюся, скажу, що із 1990 року та десь до 2004 бував я досить часто поблизу Блаженного Отця. Потім – дещо рідше, тобто на НЦЗ*, членом яких я був, коли обирали якогось єпископа чи митрополита (і я як член Виборчої Колегії), при висвяченні якоїсь церкви чи при урочистому вступленні на престол деяких ієрархів. Наважуюсь зазначити, що Його Блаженство Патріарх Теоктіст ставився до мене з певною симпатією, але правда й те, що де в чому я розчарував його: за ці роки він не раз пропонував мені різні посади – то бути патріархальним радником, то шефом його кабінету, то директором Біблійного Інституту, але я, під різними (вигаданими) приводами, відмовляв, бо волів і далі бути священником у селі Галбінаш і протоієреєм Олтеніци. Я просив вибачення за те, що не слухаюся і повторяв, що відмовляю не із злої волі, а з об'єктивних причин: насамперед, – кажу, – вагаюся, що зможу нести такий одвіт. (Лише хто поза кліром не зрозумів би, що означає відхилити – і ким? якимось сільським

попом! – пропозицію Патріарха Румунії, бо будь-яка його пропозиція, не пропозиція, а – наказ. Це все одно, коли, скажімо, генерал наказує рядовому виконати щось, а солдат каже, що не хоче... Можна таке уявити?! Але хіба міг я казати Патріархові, що ненавиджу працювати урядовцем, хай і неабияким, і що для мене минув час і терпець сидіти по 8-10-12, а то й більше годин на стільці якоїсь контори? Аж ніяк!)

Іноді кликав мене Патріарх увечері (запрошував на вечерю), брав мене потім під руку й пропонував пройтися парком патріархального палацу. На цих вечірніх „відвідинах” Блаженний Отець майже завжди здавався мені дуже сумним. „Бачите, отче Корнелію, що ваші колеги пишуть про мене? (Моїми колегами Святейший Теоктіст уважав декотрих письменників та журналістів.) Читали ви таку-то газету?..” „Ні...” – брехав я. А в статтях тих років звичайно закидали Патріархові дві „провини”: по-перше, що він дозволив Чаушеску розвалити у Бухаресті стільки церков, а по-друге, що послав тому ж Чаушеску – саме 16 грудня 1989 року, коли у Тимішоарі розпочалася так звана революція – телеграму, поздоровляючи з нагоди переобрання його не знаю котрим конгресом на найвищу партійну позицію. Хто закидав Патріархові і одне, і друге – або дурний як пень, або валяє дурня!

Не секрет для будь-кого, що у „золоту епоху” такі вітальні телеграми були не лише обов'язковими (головно для центральних установ), але найчастіше їх „висилали” такі редакції газет, які друкували їх. А мав хтось стільки відваги заявити, що то не він посилав товаришеві таку телеграму? Аякже!.. Сьогодні настирливо напрошується таке риторичне запитання: лише Православна Церква та її Патріарх посилали Чаушеску такі вітальні телеграми? Якщо ні, тоді чому лише Патріархові ставлять їх у докір? (Не говорити вже, що автором тих телеграм від імені Церкви був Департамент Культів, а не Патріарх.)

Що ж до розвалення церков, згадаю вам спершу пам'ятний епізод, що відбувся в 1956 році на ХХ-му Конгресі КПРС, той, на якому Хрущов розгромив Сталіна (хоч вождь був покійним ще з березня 1953 року...) і збагатив „дерев'яну мову” соціалістичного табору (влучно сказано табір!) новим висловом: культ особистості. Після нищівного виступу Хрущова проти грізного диктатора перестрашеним учасникам

конгресу запропонували перерву, під час якої бажачі можуть ставити запитання, але на письмі, і, підписавшись, здати їх у секретаріат конгресу, а зразу ж після перерви відповідатимуть на запитання, після чого почнуться дебати. Так і поступили. Тримавши в руках стос паперів, Хрущов пообіцяв учасникам відповіді на всі запитання, але спершу хоче знати: „Хто з вас, товариші, здав оцей папір не підписавшись?”. В залі засіла глибока тиша. „Повторюю, товариші: хто звернувся з цим запитанням, – замахав він аркушем паперу, – і не підписався?” Тиша стала придушувати зал, мов кам'яна плита. Хрущов помовчав ще хвилю дві, далі сказав: „Ну, не зізнається ніхто?.. В такому разі прочитаю вам запитання. Ось воно: «Чому ви, товаришу Хрущов, не мали сьогоднішнє ставлення й за життя Сталіна?». Хрущов обвів занімілий зал пильним поглядом і сказав: „А моя відповідь така: з тієї ж причини, товаришу, через яку ви сьогодні не підписались на цьому папері!”

Уважаю задовільною мою відповідь для тих, які валяють дурня у зв'язку з розваленням церков під час режиму Чаушеску. Треба, може, поставити ще й таке риторичне запитання: знає хтось із цих „героїв без слави” хоч однісінького мера, котрий протистояв розрушенню стількох будинків, вулиць і цілих кварталів, або якогось міністра освіти, культури чи котрогось із начальників радіо і телебачення, щоб виступили проти душевного калічення учнів та молоді, щоб висловив свою незгоду із методами отруєння і фальсифікації національної культури, який відхилив „чудові” двогодинні передачі єдиного телебачення, або якогось міністра охорони здоров'я, який протестував проти хронічного голодування народу, або якогось генерала, котрий зауважив, що місія війська аж ніяк не повинна розгортатися у колгоспах чи на будівництві метро та інших будівельних площадках? Знає? Не гадаю! А про всяких писаків, які прославляли диктатора у своїх пустомовних одах і не варто говорити, хоч саме вони стараються сьогодні надати Патріархові роль козла відпущення.

Ну, годі! Я виказав гнів своєї душі й заспокоївся, так що „вернемся к нашим баранам”.

Отже, кличе мене Блаженний Патріарх одного дня до палацу. Не телефонував особисто, як кілька років тому, коли подзвонив, щоб поздоровити мене за премію Спілки письменників, а передав запрошення шефом свого кабінету о. Ренé Броскаряну. Певна річ, що мені хотілося знати, чому кличе Патріарх, але шеф кабінету сказав, що не знає. Мабуть, думаю, знову Блаженний Отець запропонує мені якусь посаду...

Отець Броскаряну зразу заявив, що я прибув.

Патріарх Теоктіст, у хорошому настрої, устав із свого крісла і ступив крок-два мені назустріч (таке буває зовсім рідко і, – міркую, – хороша привістка); я цілую йому правицю, він цілує мене в чоло, благословить і запрошує сісти (знову дуже рідко буває таке – перед Патріархом звичайно стоять). Спершу питає, що нового в моїм протоієрействі, але не слухає моєї відповіді, а починає обходом, здалеку, хвалити: ви, отче, такий такий, здійснили те й те, пишете книги, закінчили два факультети, працювали інспектором Міністерства культури, зараз у проводі Спілки письменників... Куди ж він б'є?

І нараз чую:

– Так-так, отче Корнелію. Ви, певне, чули, що відбудеться Міжнародний конгрес культури. Запросили й нашу Церкву. Так-так... І ми подумали, щоб ви, благочестивий отче, були нашим представником.

Я уже кілька років не подорожував за границю, так що моя фантазія розбрикалася: а де буде той конгрес? У Франції, в Англії, в Італії, у Німеччині? А міг би бути й в Америці, ви що гадаєте...

– Прийдеться вам, отче Корнелію, виступити на конгресі з власним рефератом, – вів далі Патріарх. – Зайдіть до радника по культурі, він вам все пояснить. Так-так...

Я не наважувався прямо питати, де відбудеться той конгрес, а страшно кортіло знати – тому вибрав кружну дорогу і цікавлюся, на яку тему готувати свій реферат.

– Таже, – пояснює Блаженний Отець Патріарх, – тематика конгресу дуже благородна: культура придунайських країн. Можете про що завгодно.

Патріарх Теоктіст помовчав якусь хвилину, потім сказав:

– Так-так, отче Корнелію. Міжнародний конгрес розпочне свої роботи через два тижні у місті Джурджу...

Як всім відомо, Джурджу – незначний дунайський порт на відстані 60 кілометрів від Бухареста...

***

На конгресі – чимало європейських учасників (і не лише з придунайських країн), ба навіть і два американці. Лекції, доповіді, симпозіуми, дебати, реферати, фольклорні концерти, вистави, зустрічі, виставки. Я прочитав лекцію про життя і діяльність томітанського єпископа Теотіма (IV століття). Загалом конгрес – повна удача. Але про оті чотири дні, пробуті мною у придунайському місті Джурджу – може іншим разом.

* НЦЗ – Національні церковні збори (розуміється, Румунської Православної Церкви – К. І.)

Михайло МИХАЙЛЮК

БУКОВИНСЬКІ ТРАФУНКИ

КОНСЕРВАТОР
І АВАНГАРДИСТ

Якщо за кафедрою пан професор Хризант Яцикевич був «старомодним», ретельно розписуючи у зошиті план кожного уроку різноколірними чорнилами, то в галузі техніки він був «авангардистом»: мав перший автомобіль на всю Буковину серед служителів школи. Цим не раз хвалився мені, коли вже не працював у школі, а тримав магазин зі всякою всячиною (від олії, цукру до взуття) у передній кімнаті власної хати на Руснаках, бо пенсія, хоча був доктором історичних наук, була мізерною, чи, може, таки нудився зі старою дружиною (дітей вони не мали) у великому домі.

Та і на автомобільній механіці розумівся пан професор, маючи за взірць скинутого з трону комуністами короля Міхая I.

Бувало, вертаємося в обідню пору додому зі школи, нас випереджують машини. Коли якийсь шофер різко затормозить, що аж заскрегочуть гальма, чи навмання переключує швидкості, пан професор обурено вибухає: «Я би такому шоферові палицю поламав на голові! Бакера, лайдак!»

І починає дотепно розповідати, як колись,

коли ще мав авто, протримав механіка-невдачу цілий день під машиною, бо той ніяк не міг второпати, де хиба у двигуні. «Хибу я знав, – каже сміючись пан професор, – але хотів покарати хвалька за те, що він десь обізвався, ніби я вмю тільки руль крутити, а мотор для мене повна темнота».

Справді, пан професор за словом не ліз у кишеню.

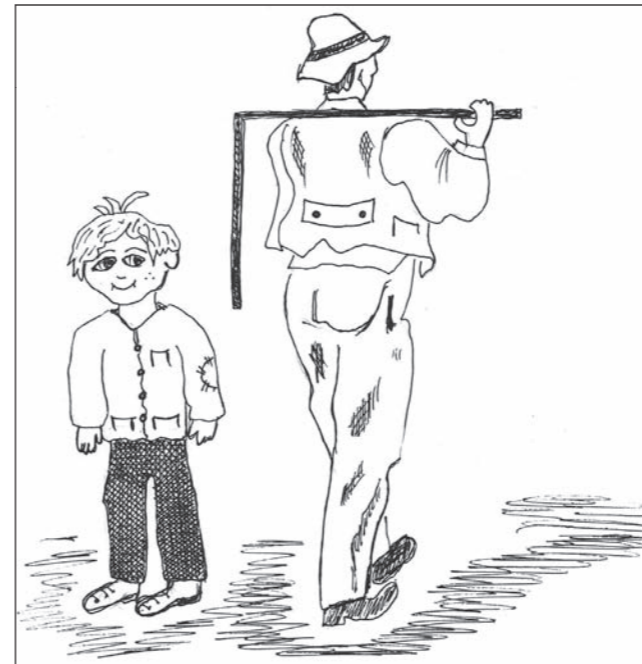
Сваряться і всіляко прозиваються на пляцу дві баби, а він: «Де дві баби, там і дідька не треба»; погаркаються чи почубляться, як когутики, два хлопці, то пан професор охрестить їх «мацьорниками черновецькими».

Гарної пам'яті зостався для мене професор Хризант Яцикевич, як й інші служителі школи далекої юності: директор Богдан Яричевський, Іван Кирстюк, Ол. Орлецький, Микола Мигайчук, Ол. Петрашук, Антон Вітвіцький та інші.

ПАН ПРОФЕСОР
І КУТОМІР

Від Хризанта Яцикевича, мого професора історії у Серетській середній школі, можна було чекати всіляких несподіванок: коли не здоровилося, він безцеремонно куняв за кафедрою, і тоді доручав мені, як улюбленому учневі, замість себе «викладати» за підручником урок, приміром, про Троянську війну, на задрість руснацьких «бакерів», які потім всіляко мене перекиривляли і дражнили на Торговиці, де ми пасли вівці і ганяли м'яча, чи як тоді казали – «били свинки».

Міг пан професор після уроків по дорозі додому зайти до корчми Іцика і, стукаючи палицею об шинквас, замовити у «паршука» «чінзяпу», а то й «сотку» горівки з сиропом, чим доводив до розпачу свого чернівецького колегу, також професора історії та сусіда Івана Кирстюка, бо той тримався гонорово і нерадо заходив туди «де голота п'є».

Міг по дорозі зупинити фіру і підвезтися додому, а потім, замість подяки, вимашкарити візника за те, що той не змастив шміром колеса і вони скриплять, що аж зуби болять.

Зустрічаю якимось пана професора на бічній вулиці, що попри гірлу і потік веде на Гораїц і гублюся у здогадах – що сюди його занесло?

У правій руці палиця, а під пахвою лівою пан професор тримає щось схоже на великий залізний гак. Не смію запитати, що воно таке і, відкланявшись, прошкую собі далі, бо маю зайти до товариша і домовитися, куди завтра поженемо овець пастися – на горби, Торговицю чи на Мізени?

Та пан професор окликує мене:

– Чекай, куди біжиш, що, десь горить?

Підманує до себе палицею і з задоволеною усмішкою показує «гака», якого до того часу тримав під пахвою:

– Знаєш, що це таке?

Як не знати, я ж син славного муляра Ілька Михайлюка, – кутомір то, але який! У мого тата кленовий, дерев'яний, а цей з вороної сталі, тонкий і гнучкий в кінцях, і тільки в куті товщий. Його майстри-муляри прикладають до рогів стін, перевіряючи чи рівно кладуть цеглу.

«Та навіщо здався кутомір пану професору?» – дивуюсь у думці.

Наче вгадуючи мій подив, той пояснює:

– У старого Коропка купив за дурничку, за пару ґрейцарів. Австрійський! – показує фабричний штампель. – Хиба тепер щось таке знай-

деш? Добрий ґешефт зробив я сьогодні!

Згодом пан професор не стерпів і похвалився тим кутоміром і моєму татові. А той не віддаючи, що я бачив інструмент ще «тепльким», прицмокнувши трішки досадно, похвалив пана Дизя:

– Жидівська у него голова, бігме жидівська! Та що з того, бо не мулер він, а професор. Заваляється у него десь той кутомір... Шкода...

«МАЄШ, ФАНЦЮ,
ТЕПЛИЙ КНИШ...»

Коли мені було років десять, я страшенно жалкував, що охрестили мене Михайлом, а не Штефаном і не кликали Фанцьом.

А було воно так: вуйко Йоган, коли щось розповідав, то пересипав бесіду різними приповідками. Скажімо, скаржитесь про якусь невдачу, яка його спіткала, сплескує у долоні чи б'ється руками об поли і: «Хочеш – не хочеш, а жени, Федьку, поза хрест!». Чи говорячи про гулящу вдовицю, котра заманювала до себе жонатих ґаздів, огудливо речив: «Волос сивіє, а жопа дуріє».

Та улюбленою приповідкою вуйка Йогана була така: «Маєш, Фанцю, теплий книш!»

Бувало, приїде до нас, бо братом був нашому татові, принесе нам, дітям, пару яблук, то, начебто вибачаючись, «що нема у вуйка сливочок», швидко приповідає, підморгуючи: «Маєш, Фанцю, теплий книш!»

Мені здавалося, що вуйко Йоган саме мене дражнить отим книшем, і якби мене звали Фанцьом, то, одного дня сталося б диво і, прийшовши до нас, він би вийняв з-за пазухи, з кишені чи з кошика теплий рум'яний книш, посипаний маком і начинений сиром чи бриндзою з кмином або кропом. Такий, який випікає наша бабця чи мама до великих свят.

Та дива не ставалося, хоча я марив тим теплим книшем і втішався хоч тим, що жодного з моїх малих перваків не звали Фанцьом, а Васильком чи Митьком. І жодному з них, скільки б не приповідав вуйко Йоган, не дістанеться теплий книш. Якщо не мені – то нікому...

Ілюстрації Михайла Гафії ТРАЙСТИ

Михайло-Гафія ТРАЙСТА

НЕЗНАЙОМКА У ФІАЛКОВІЙ СУКНІ

(Новела)

*«Сьогодні увійду у твій дім – хитрим гостем,
давнім гостем,
з прихованими думками.
Бережись!
Мої руки сіють небезпеку.»*

Лучіян БЛАГА

1

– В романах молодого, але вже славнозвісного побратима по перу Луки Ністоряну, реальність переплітається з фантастикою, вони доповнюють і підсилюють одна одну. Ось, шановна громадо, рецепт художнього успіху його романів! – пищав тоненьким голосом літературний критик Георгіце Тудореску.

Раз у раз переривав свою пискляву промову, витирав жовтою хустинкою лису голову, спітніле яскраво-рожеве, схоже до мавп'ячого заду чоло, пив кілька ковтків води зі склянки, в якій плавали дві скибки лимону, після чого продовжував тим самим голосом: – Як я вже згадував раніше, художньо-літературний успіх нашого колеги завдячується вдало знайденій рівновазі між вигадкою та реальністю, їх злиттю одне з одним до повної втрати ними своєї ідентичності.

Знову перерва, жовта хустинка, склянка з водою...

Лука Ністоряну посміхнувся крадькома, пригадуючи, як Георгіце Тудореску, ще будучи викладачем румунської мови в міському ліцеї, змочував свої бунтівні пасма волосся водою з цукром, щоб вони прилипали до його ще тоді напівлисої голови. Влітку мухи чорним німбом кружляли довкола його маківки, за що учні прозвали свого викладача «покровителем мух».

– Більше того, я б насмілювався сказати, що цей шедевр молодого письменника Луки Ністоряну змушує нас замислитися і, незалежно від того, чи хочемо цього, чи ні, зізнатись, що перед нами – автор зі спалахами генія.

Поет Пабло Ронішоряну торкнувся ліктем Луки і вказав головою у бік хірурга Антона Папоротяну, який підтверджував киванням голови кожне слово літературного критика. Здавалось, що він бачить його слова, проковтує їх очима, полює за ними в повітрі, щоб зібрати їх докупи, аби, не дай бог, яке з них не пропало даремно, і мабуть, якщо б помітив, що хтось ставиться з неувагою до літературної проповіді, то крикнув би пророчим голосом: «Не кидайте свиням перлів своїх, бо потопчуть їх ногами...».

Лука посміхнувся і переніс свій погляд на жінку

у фіалковій сукні, яка сиділа в другому ряду, між директором Палацу культури «Астра» Євгенією Чімпоєру та головним редактором місцевої газети Віктором Зурбаджіу.

«Гарна і сумна, мов осінній вечір з яблуневим листям...», – знову посміхнувся.

Вперше бачив її, не знав, хто вона і хто запросив її сюди, але спостерігаючи за нею, відчував, як його душу обволікає гірко-солодкий сум, і відразу здав собі справу, що бажає її, як ще ніколи не бажав жодної жінки... Бажає її сліпим нестримним бажанням, яким дитина бажає дорогоцінну ляльку, побачену у вітрині зачиненого магазину, будучи в стані упасти, качатися по землі, б'ючи руками і ногами, лиш би отримати її. Йому стало дивно із самого себе, бо раніше ніколи не відчував такого несподіваного бажання, але щось підказувало, що вже нічого не буде так, як було раніш...

Коли хотів запитати Пабла, чи знає її, той знову торкнув його ліктем і зашепотів:

– Скільки ти пообіцяв йому, щоб так ревів? Голосить присмніше від Валаамової ослиці: «спалахи геніальності», «успішний», «шедевр», «перлини», «подарував нам», – ну й підлизує тебе, брате... тільки не говори мені, що ти... бо не повірю, хоч з живого шкуру здирай.

– Ні в якому разі, спи спокійно і не хвилюйся, не скажу тобі, що я... і шкуру з тебе не збираюсь дерти, і навіть не запитаю, скільки дав йому ти тоді, весною, коли представляв твою збірку віршів...

Пабло ледь не розсміявся вголос, але скоро підніс кулак до рота і двічі кашлянув.

***

В місті всі знали скупість, якою нагородив Господь, наче благодаттю, професора і літературного критика Георгіцу Тудореска, бо він жодного автора не представляв «за ху...ву душу», а тільки за «добрий простибіг», бо від цього «простибігу» залежала майбутня доля книжки, навіть і такого відомого автора, яким був Лука Ністоряну. Якщо «простибіг» був «жирним», то книга відразу ставала літературним шедевром, гідним зайти в історію літератури, а її автор виявлявся неперевершеним талантом з геніальними спалахами, гідний порівняння з великими митцями всесвітньої літератури, від якого «сам Шекспір мав би дечого навчитись». Якщо «простибіг» був скромним,

тобто ні не «жирним», ні не «худим», тоді виявлялось, що книгу «варто прочитати», а її автор обіцяє... «Худого простибігу» не існувало.

Та зі всією ненажерливістю, яка текла крізь його жили, яку можна було побачити в його очах, прочитати по його обличчю, відчуті в кожному слові, в зморшках, які виступали на його чолі при кожному подиху, і навіть в рухах, якими витирав спітніле чоло, Георгіце Тудореску не представив би ні за що в світі книгу «якогось там письменника, що ледь тримається, стоячи на одній нозі на краю літературного світу», чи «літературну цибульщину» письменників-деб'ютантів.

Ні, дорогенький письменничку, так не можна! Якщо ти хочеш мати за літературного хрещеного батька Георгіцу Тудореска, то спочатку мусиш пройти крізь чистилище, в якому підпалюють вогонь літературні критики Леонте Мойсеску і Горацій Буряну, які виконують свою місію без ніякого «простибігу», а так «за ху...ву душу» – во ім'я літератури, писаного слова і святого таланту!

Тільки після того, як один з цих двох трудівників на літературній ниві, або навіть і обидва разом, напишуть кілька добрих слів про тебе в одному з престижних літературних журналів, які читає Георгіце Тудореску, тільки після цього ти можеш насмілитися стати перед очима книжника і фарисея (більш фарисея ніж книжника) і запросити його охрестити твій «геніальний твір», «літературний шедевр» чи книгу, «яку варто прочитати», залежить від «простибігу», який отримає від тебе, бо від нього залежить і світле майбуття твоєї літературної кар'єри, так, дорогенький письменничку, щоб ти знав!

І навіть якщо не бажаєш цього, ти змушений, бо інакше не може бути, тому що це неписаний закон літературного кола, в якому ти мрієш жити, а переступити цей закон – це те саме, що закінчити своє літературне життя самогубством. Хоч пройдеш крізь чистилище і один з критиків оцінить твій твір на сторінках якогось журналу, то вже у наступному числі того ж журналу Георгіце Тудореску напише статтю, в якій буде сказано, що так високо оціненей та перехвалений суб'єктивною критикою твір не вартий ані гнилої цибулі, бо в ньому на кожному кроці літературні прогалини і недоліки, що автор не володіє ні літературною мовою, ні стилем, але ми мусимо простити молодого автора, бо він не має досвіду, і в кожного з нас є періоди, коли... бла-бла-бла, бла-бла-бла... одним словом, твій твір велике гімно!.. «але все ж таки щось-щось обіцяє і ми надіємся на ту іскорку, чекаючи на його наступну збірку...», яка після «жирного простибігу», дорогенький письменничку, стане таким шедевром, що тобі навіть і не снилось.

А якщо не буде «простибігу», то Георгіце Тудореску вижене тебе назавжди з літературного світу, кине в темряву анонімату, «де плач і скрегіт зубів», і твоє ім'я буде стерто з літературної історії.

Та ти не переживай так, дорогенький письменничку, бо кожен автор любить, щоб хвалили і перехвалювали його твори, бо не всі ми народились Шекспірами та Шіллерами, хоча і вони, якщо б деб'ютували в наш час, то без «жирного простибігу» не стали б відомими і так само раділи б, як і ти, мати біля своїх творів ім'я великого літератора Георгіце Тудореску.

***

Оплески, поздоровлення, рукостискання, поцілунки, автографи, шампанське, печиво, друзі, шанувальники і жінка у фіалковій сукні...

Але де вона?..

– Який новий сюрприз готуєте для своїх читачів, пане Ністоряну, – тицьнула мікрофоном прямо під ніс журналістка з міського радіо.

– Якщо я скажу вам зараз, то вже не буде ніяким сюрпризом, – посміхнувся до дівчини.

– Все ж таки, в двох словах.

– Я збираюсь писати новелу.

– Про що?

– Не знаю, яким буде її сюжет, ні заголовка її ще не знаю, зате знаю, яким буде її головний герой.

– Два слова про нього...

– Одне: ідеальний!

Дівчина хотіла ще щось запитати, але Лука, вклонившись їй низенько, зник у натовпі, шукаючи жінку у фіалковій сукні.

Не знайшов, мабуть, пішла, поки він розмовляв з журналісткою.

Вийшов надвір, навіть не попрощавшись ні з ким. Всі зібрались купками, пили шампанське, розмовляли, сміялися. Навіщо він їм?

***

Хоч міг добратися додому пішки, бо жив недалеко від бібліотеки, в якій відбулася презентація його книжки, але Лука замовив таксі. Спішив. Вдома на нього чекав на аркуші А4 новонароджений персонаж, майбутній герой його ще ненаписаної новели – ідеальний мужчина!

Виходячи з машини, пригадалась йому незнайома жінка у фіалковій сукні.

«Звідки вона взялась і чому так швидко зникла? Запросила її пані Чімпоєру?.. Віктор Зурбаджіу?.. Випадково опинилася між ними?..» – питання не давали спокою.

(Далі буде).

Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ

ПЕРЕМОЖЦІ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 221-222)

Тепер у Рускові весь час були радянські офіцери. Звичайно, вони зустрічалися із мешканцями села, головно з тими, які могли їм чимось допомогати. А чим найбільше могло допомагати фронту населення, як не бійцями. У селі ще залишилися чоловіки, які з тих чи інших причин не пішли на фронт, але тепер вони були готові добровільно йти воювати проти Гітлера. Така сама ситуація була у Кривому та в Полянках. Таким чином, ці три села дали значну кількість добровольців, яких разом з іншими зібрали в Сваляві на Закарпатті і після короткої підготовки відправили на фронт. Між ними було багато молодих, яким не було ще й 18 років.

Минула й осінь, почалася люта зима. Життя йшло вперед. У селі панував безпорядок. Не було ніякого закону, але якби й був, то хто б його поважав у таких обставинах? Кожен робив, що хотів. Вирубувалися ліси, грабувалися єврейські хати. У селі й далі було чути постріли і вдень, і вночі.

Одного дня Іван, йдучи у центр села у своїх справах, зустрів колегу по гімназії Олексу.

– Хто знає, чи та наша гімназія ще стоїть, чи ні? – сумно зітхнув Олекса.

– Не знаю, – відповів Іван. – Знаю тільки, що вулиця, де стояв наш інтернат, була бомбардована.

– А звідки ти знаєш? – запитав Олекса.

– До мене приходять новинка¹, та там було написано, – відповів Іван.

– Та, кажеш, в новинці пише про бомбардування? – зацікавився Олекса.

– Так. Але до того мені ще написав Михайло Шпонтанк.

– Хто такий Михайло Шпонтанк, – здивувався Олекса.

– Як ти не знаєш? Це ж наш колега із села Люта, – відповів Іван.

– Котрий би це міг бути... – задумався Олекса.

– Може, й не пам'ятаєш, бо нас було 32 в класі. Хіба кожного запам'ятаєш?

Хлопці переживали, бо вже наступив грудень, а вони так і не продовжили навчання в гімназії.

Гімназія в ті часи мала дуже велику вартість.

Так розмовляючи, підійшли до центру, де гурт хлопців штовхав військову машину, аби завести.

– Давай, давай! – гукав офіцер з кабіни крізь відчинене вікно.

Неподалік дві жінки спостерігали за ними і розмовляли про своє:

– Марі, ци син ти пішов, чи ще ні? – запитала Василина Дубуска.

– Хоть ня не звідай, – сердито і сумно відповіла Марія Рижійова. – Кілько я йому говорила та плакала, та обоє ми його просили, аби не йшов, бо ще й вісімнадцять років не має, лиш через місяць сповнить, та не хоче слухати ніяк. То ще молоде, там іще розум слабкий. То знає, що таке фронт? То знаєся гадкувати, аби го не убило? Його лиш кортить стріляти. Цілі ночі не сплю та ся журю.

– Я тя звідаю, бо й мого так кортить, що не можна го сперти. Учув, що пішов один та другий, та й його кортить туди йти, – із сльозами в очах сказала Василина Дубуска. – Я не можу зрозуміти, де їхній розум? Вони не йдуть туди панувати, ані спати, а битися з ворогом.

Нарешті машина загуркотіла і, випустивши клуб диму, поїхала вулицею.

– Та де!.. Не можна їх переговорити, аби-с мов ротом так, як млин, – добавила Василина, втираючи краєм хустки очі. – Не будуть вони видіти, як то є «стільці засідати», так, як їм обіцяли сисі, що тепер були із моториком².

– Доки вони будуть видіти, ми уже видиме, – поскаржилася Марія. – Котрі уже були на війні, тоти знають шанувати здоров'я і життя, а котрі ні, тоти йдуть, як сліпі у терня. Вони не хотять видіти інвалідів із першої війни? Вони не чують, як розповідають ці інваліди про фронт? Вони нічого не знають, лиш цілий час говорять, як то файно дуркає.

– Но, надуркало мені вже досить, – продовжувала скаржитися Дубуска, – мені дуркає, бо повна хижка дітей. Одно дуркає за молоком, друге дуркає за постоломи, а худобі треба їсти, а гроший нема. А котрі є, тоти пенги, та вже недобрі, ніхто їх не хоче брати. Но як можна жити у такій галамішці?

– і знову втерла сльози хусткою.

– Хто може такий гармидер перебути? – погодилася з нею Рижійова. – Коли вийду вечером надвір та вижу, як туди, за Леурдином, щось блискає, то страх ня бере. Думаю, що уже кінець світа. Тото так далеко, що лиш вижу, а не чую. А ті, що у них коло хижі так гримить? Не бере їх скуска? Там усі перепужені. Там годен наповнити ґаті із страху.

– Ідім собі додому, бо діти нам голодні, – спохватилася Дубуска.

– А хоть тільки ми май легко, коли собі поприказую, – закінчила Рижійова розмову, взяла свої відра з водою та пішла.

У селі великий рух: одні везуть дрова, другі – сіно, треті просто сидять на вулиці, поважаючи руцанську традицію.

Діти граються, возяться на санках. А ще неабиякий їх інтерес викликає шеховічівська хата за рікою, в якій обладнали місцевий музей. Тут можна побачити багато цікавих речей. В одній кімнаті були виставлені різні ножі та шаблі, у другій – всілякі гвинтівки та пістолети різного розміру, а в третій кімнаті стояв рояль. Нігде Іванові не сподобалося так, як тут.

– Ой, як би я любив на цьому грати! – замріяно торкаючись клавіш, сказав він друзям.

Далі хлопці перейшли в наступну кімнату. Їх увагу привернула лавка із товстої дошки довжиною 2,50-3,00 м із прикованими до неї залізяками у формі підкови. Хлопці ніяк не могли второпати, що то за апарат, що то за машина? Аж пізніше хтось із села пояснив, що це лавка, на якій карали руцанських чоловіків, котрі не виконували накази руцанського примаря. Винуватого голим клали на лавку, приковували руки й ноги тими залізяками і пороли нагайками стільки, скільки наказав пан.

* * *

Навкруги біло, біло. Все завмерло, наче насторожилося в очікуванні якихось подій. Діл спав під товстою сніговою ковдрою, місцями проколеною гостроверхими смереками та ялицями, і його сон вже не турбували токання Бабацькових чи Петрунених ступ пенури або шум валила джерг. Неспокійна річка не біла хвилями у високу плиту біля Галузи, притихла під товстим панцирем льоду. Наближалось Різдво.

Була пізня пора, коли Іван стрівся на вулиці з Ґабором Росушом.

– Слухай ти, йва! – почав Ґабор. – Маю з тобою щось говорити.

– Лихе чи добре? – поцікавився Іван.

– Ми збираємо хлопців для Вертепу, ти би не хотів з нами на роль ангела? – пояснив Ґабор.

– Чому би ні? Я таке щось люблю, – зрадив Іван пропозиції. – В Ужгороді я видів такі п'єси та дуже-м їх полюбив. Але знаєш, мушу і мамі сказати, бо мама є мама, розумієш?

– Добре, добре, лиш ти мені скажи завчасно, бо ми вже починаємо репетиції, – пояснив Ґабор.

Іван розказав подрібно матері про свій намір, а потім дав Ґаборові свою згоду.

Хлопці почали репетиції, порозділяли ролі, а потім почали вивчати. Репетиції відбувалися дуже часто, всі старалися. Іноді на репетиції приходив і Михайло Пасире, який колись керував Вертепом.

* * *

У Івана вдома справи нелегкі, про батька ніхто нічого не знає, від Василя, Іванового брата, теж ніякої вістки. Мати всіма силами бореться з труднощами, підбадьорюючи домашніх, мовляв: «поки у нас хліб та молоко, то іще мала біда».

Минали дні, минали ночі. Листоноша приносив і добрі, і злі вісті.

Прийшло Різдво, холодне, засніжене і сумне. Рідко в котрій хаті без горя. В одних бракував один член сім'ї, в інших і по два, в одних – голод, в інших – холод. Незважаючи на все горе, життя йшло вперед. Різдво почалося, як завжди, а Вертеп виконав свою роль – протягом двох днів Різдва, одного дня на Василя і двох днів Одорців ходив від хати до хати, всі його учасники дуже акуратно виконували свої ролі.

У церкві відбулися усі належні відправи. Парох церкви отець Михайло Марущак разом із колективом дяків з усіх сил старались відправляти служби так, щоб не була помітна відсутність чоловіків. Відправляв служби за упокій і тих, про чю смерть дійшла з фронту вістка, і за упокій всіх загиблих. Під час проповідей отець Марущак закликав людей допомогати багатодітним, вдовицям і хворим, просив «ружанців» молитися за всіх мертвих.

(Далі буде).

1 Новинка – газета.

2 Мотор – машина.

Павло РОМАНЮК

НЕЗАГОЄНІ РАНИ

(Уривок з роману)

(Продовження з № 221-222)

Ой, йой... Слова матері завжди солодко вливаються у душу. Завжди, куди б не блукав, слова матері будуть з тобою... І перед смертю згадуєш матір!.. Лиш не так, як у казці!.. Пам'ятаю, мати дуже любила оповідати казки. Минулося... Прогуло... Тепер навіть з казкою не засну, а ще з таким шумом, що котиться подвір'ям... Тепер – ревматизм... Але материнські казки залишилися...

«...Жили-були семеро братів на ніким не знаному острові, десь там, в Країні Свічок... Там день не був днем, а ніч, освітлена свічками, подобала на день. Ніхто не міг їх відрізнити. Люди, пробуджуючись з ночі, думали, що пробудилися в дні. І так все пливло, не змінювалося... Ті семеро братів були високі, стрункі та гарні. Коли проходили вулицею, то всі задивлялися на них, мовби на диво.

Однієї хвилини (не було поняття – день чи година; люди тієї Країни користувалися словом хвилинка) на полі, де брати орали, появився, – ніхто не бачив звідки, – Чорний Чоловік. Це їх дуже здивувало. «Звідки на нашій полі цей Чорний Чоловік, Чорняга взявся?!» – трохи насмішувато звернувся до своїх братів найменший. Ще з дитинства його прозвали Сьомим. Як почув насмішуваті слова, Чорний Чоловік вихором налетів на Сьомого, вхопив його за голову і, наче ворон, злетів... «За ним!» – закричали брати. Розпрягли з плугів бистрих, мов орли, вороних коней і стрілою полетіли вслід за Чорним Чоловіком. Погоня тривала дванадцять років. Брати бачили перед собою Чорного Чоловіка, чули плач Сьомого брата, але не могли його врятувати. Аж однієї хвилини несподівано перед ним, Чорним Чоловіком, появилася величезна скеля. Мов хмара, піднявся Чорний Чоловік на ту скелю, а там, узявши Сьомого брата за шию, розмахнувся і кинув його у прірву. Той покотився з грюкотом, мов камінь, і перед тим, як вдаритись об скелі, на хвилину розплющив очі...

Тоді всі жителі Країни Свічок на місці, де знаходилися, заснули. Свічки погасли. Люди спали, аж поки їх не пробудив силений грім. Тоді розплющили втомлені темрявою очі і побачили день.

Відтоді люди Країни Дня, коли бачили, що з-за гір

насувається темрява, знали, що сон накриє їм очі. І стали вірити в силу світла...

...Так народилася ніч. А про сімох братів люди забули. Ніхто їх більше не згадував, ні не говорив про них. Забули і назву Країни Свічок, якою користувались дотоді, і стали називати Країною Ночі. Пам'ятаєш, Колька, га? Як я тоді оповідала тобі?! Ха-ха, забув, маленький мамин... Спи, спи...»

«Ой, як блискає!.. Най обернуся на другий бік, може, сон заволодіє моїм тілом...

Ой!.. А яка біда, не можу заснути... Ой... Як коле... Треба було мені ноги в теплу воду намочити... Не знаю, чи маю ще того бур'яну від Павла Моцного з Федецела?.. То помагає... Добрий то лікар Павло... А, може, вже перестане мене боліти. Хтось згадає мене лихим словом, що не можу спати. Не думаю, мене ніхто не спогадує лихим словом, не має за що. Хіба той Франц. Думав я погано про нього... Та чому він такий скупердяга?.. Дошок, та ще нових, – повне горище, а він мене просить змайструвати зі старих, «бо то для тещі».. Від неї залишився йому цілий маєток!.. Еге, хотів би я бути в його шкурі!.. Залишилося йому ціле Павелкове поле... А в хаті?! Лиш що йому з того? З собою нічого не візьме, як буде вмирати. Ані жити двічі не буде. Ані за трьох не поїсть. Усе до мене прийде хтось з його сім'ї, якщо буде кому замовляти... Бо дітей не має. Еге, що він знає?.. Життя не те і не в тому, що він думає! Ой, ой... Таке то життя!.. Всі до мене приходять!.. А ще казав: «Бронзовими буквами напишіть ім'я, рік народження і смерті моєї дорогої тещі». Бронзовими буквами... Ніби там, під землею, хтось дивиться, чи то бронзом, чи то вуглем написано ім'я. Дурниці! Бідний Франц! Мабуть, був п'яний, інакше не сказав би те, що ніколи не хотів сказати. Е... При горілці й найбільший пан має правду на язиці, тільки так... Ха-ха-ха!..»

Лаврюк хотів показати язика, але враз спинився, картаючи себе: «А що це, божевільний я, що в опівночі сміюся сам до себе?! Тьфу!.. Но, дивися, ніж би спати... Думаю про дурниці!.. Так! Ніяка жура!.. Ха-ха-ха!.. Смішний то Франц. Пропав би! Так то з ним сталося. Так хотів він правду на язиці показати, а опісля – клац! – закрив рота, і більше нічого!.. А далі: «Вуйку Лаврюку, не кажіть нікому, що я вам

таке сказав». Може, отямився дурень, на якому місці стоїть, бо всім нам туди... І показав рукою на недокінчену труну: «Вималюйте гарно ті дошки і срібний хрест най буде, – тут трохи зупинився, хотів сказати: Срібним вималюйте!..»

Тоді, пам'ятаю, мало не впав бідний Франц, переходячи міст. Добре, що допоміг йому перейти, бо інакше сам мав схоснувати оті дошки...

...А тепер з Петром маю до діла, о, як хропе! Мовби його та з косою за горло душила!.. Ха-ха... Ай, ай, йай!.. Оці думки... Ніяк не можу їх позбутися, мов отих трун, пропали би та щезли з Божої землі! Не можу!.. Ні, не можу!.. Вже скільки разів казав, що покину роботу і піду в світ за очі, жебраком, якщо не робітником.

Дивлюся лиш на Якова, брата отого п'яниці, що спить он там... Піде в бутин... Дідько його знає, як стільки заробляє! Заробить, принесе грошей, повеснує, поосенує, все в порядку... А до того ще й світа бачить, знає, не є що й говорити! Шляк би його трафив. А я не знаю й не бачу нічого. Труни та бочки. Все одне й те саме... Вже наділо!.. Міряй мертвих, теши дошки... А грошей? Грошей – з дня на день. Ще й перед Горбачем у боргах!.. Казав: «Лаврюку, дивися, що є: як прийде весна, аби я тебе бачив у полі! Прийдеш ми відробити борг!.. А весною, тьфу!.. Тієї весни було мертвих а мертвих!.. Вмирили, як комарі! Чесна правда, вже не витримаю таку роботу!..

...Агі, як дощить!.. Не перестає... Як придуть знову дощі, змокне урожай. Знов буде тяжко... Заборгуюся в того Горбача! А коли відроблю?.. Хіба змайструю і йому труну. Цьому треба би дошки на два метри, бо годний...

Таке то, коли не можеш спати, думаєш про те, що стукне в голову, яка тріскає від стільки думок. Ай, йай, йай, як я забув?.. Та в мене ж, мабуть, в плящі під лавицею ще є спирту. Йду, вип'ю хоч мало, може, так прийде сон. Забув, но дивися... Цей Петро з його дурницями розбурхав усе моє минуле... Я таке ще не чув, відколи мене мати на білий світ народила!.. Живий чоловік... А де пляшка, що не можу намацати?.. Чоловік ще живий, а вже шукає Смерті... Та ще своїми руками... Ех, як пече, але добре, ох... Вона, пропала би, сама шукає людей, а він... Петро сам її шукає...

...Так, о, так ще кажу і я!.. Як мене нагріла ця горілка!.. Вип'ю ще трошки й піду спати, бо швидко вже півні запіють, а я ще не виспався. А завтра про все, що би не було, мушу полагодити цю постіль, бо, дивися, як погано рипить. Тьфу!.. Кг-кг... А труни Петрові десь за тиждень... Так, за тиждень, будуть готові...

.....
– Лиш би потопу не було, Лаврюку, бо пропадемо, як Пірим... І те, що посадив-засіяв чоловік на городі, вимокне. Пропаде урожай – пропадуть і люди. Яке нещастя впало на нас, ну подивися, чоловіче!.. Тримай хвіртку, бо зачеплю колесом», – не здоровкаючись, почав Петро Чорняк, входячи в Лаврюкову загороду, коли цей наблизився, позіхаючи і проціджуючи крізь зуби: «Що з цим Петром?..». Потім відчинив ворота, підпер кілком, щоб не звернулися.

– Який ти ранній, Петре!.. Гейби тя непевнята пробудили. Ще не провиднілося добре, а ти вже на ногах... Вулицями будиш каміння...

– А чи можна спати такими ночами?.. І сон не бере. А на всю біду нога болить. Коле. Знаєш, Лаврюку, як коле?.. Не дай Боже в такий біль упасти! Коли лікували, казали: «О, жили здорові, як і Петро, витримають!.. Сто років проживеш, чоловіче...». Аби їм пипоть на язиці виріс, брехуни!..

– Не можеш знати, Петре, ніколи не можеш знати, – радив Лаврюк, закриваючи ворота.

– Подумав зайти до тебе, бо роботи коло хати не маю.

– Розпряжи коня, заведи в хлів, бо, дивися, який дощ надходить. І ти йдеш у таку погоду!..

– Хотів у Глухому подивитися, як там стоїть копиця, та таким дощем... Ні на город не вийдеш. Агі, як я змок. Дивися, – обтрясуючи чорну з широкими полями крисаню, казав Петро, потім повернувшись до хати, а звідти до хати. Шкандибаючи, наблизився до дверей, переступив поріг, продовжуючи розмову. – Добре, що я хоч зарання поосенував. Марко Іванишин каже, що не встиг зібрати урожай з Павелкової ниви. Мало мав, і те пропаде, – мовив далі Петро, озираючись, де б сісти. – А мене хто намочив, га?.. – запитав, сідаючи на підсунений Лаврюком високий стілець.

Завжди, коли Петро заходив до Лаврюкової хати або до столярні, першим поглядом шукав місця, де б міг сісти, щоб відпочити. Так зробив і цього разу. Лаврюк знав Петрову звичку і вказував на той же стілець, що стояв у кутку коло стола.

Стілець для Петра – це твердиня розмови, місце, на якому тіло відпочивало, а розмова котилась легко, без жодних перепон. Сидячи, Петро не спотикався, не шпотавався дерев'яною ногою об різні речі, не лявав, не чорткував стільки.

Бувало, в корчмі люди, знаючи Петра хромого, «частували» його стільцем. Це – знак першої пошани. Опісля розмова котилася невимушено. А розмови в корчмі без сварки не обходилися...

(Далі буде).

Лариса-Міхаєла ТРАЙСТА

НЕБИЛИЦІ З ДІДУСЕВОЇ СКАРЬНИЦІ КОНДАШ І ЧОРТИК

Давно люди боялися йти уночі через Пішторю, бо, ади, там, у Пішалі, кунця Косованового города, де тепер поклав Николай Уліч хижку, силишловало¹, пропало би та би не снилося, нечисте.

Уночі ідуть люди дорогов, а у Пішалі так виє, што волосся дибом стає, аж Кадасовом голос котитса. Хрестятса люди, шепчут молитву, але голос не затихає, аж доки когути не запіють. Аж не вис песьїм або вовчим голосом, то плеще, як згряя гусей крильми, чи гупкає, мов по каміню баросом² або рубає сокиров дрива.

А нечисте там ошалашловалося перед тим, як мав умерти старий Андрі Кондаш. Прузвали 'го Кондашем зашто, коли був малим хлопцем, то пас свині на толоці, а за фамілійов кликали 'го Смолянчук, а ще му прозивали Гуцуляк, бо тягса родом із Гуцулціни.

Дуже тяжко жили Смолянчуки, бо їх було дев'ятеро дітей, їх няньо не вернувса із Першої світової війни, а землички мали дуже мало. Та дітлахи пудросли, розійшлися служити по волоских селах, а май пузно хлопці взялися до бутинарства³, одного з них убило дерево, як ще легінем був, дівки уддалися, бо були файні та чемні, так што усі мали своє ґаздуство, бо накупували сей землі та пудняли файні хижі. Та ні оден з них не розбагатів так, як Андрі. Усі люди дивувалися, як муг так розбагатіти свинопас, а до того ще й каліка, бо Андрі нахрамував на ліву ногу. Збудував хижку, як палату, накупував землі, дві пари коней, воли, три корови дуйні, овец, свиней, два хліви у лазу...

«Бізуно, ходячі із свинями, найшов котел із золотими грушми, а тепер ґаздує, бо має за што розпинатиса», – говорили люди, але як увиділи, што Андрі не наймає нікого служити на роботу – косити, грабляти, копати, а усе обробляє сам із волошков, бо сей узяв жону із Свинного Потока, то зачали перешіптуватиса, што Кондашеви допомагає нечиста сила. Ідуть люди рано при росі косити, а в Андрія усе поле скошене у валках, хрестятса переполохані, бо увечері ще стояла трава, хтос скошив через нуч. Так само із нивами. Ідуть жони копати рано, а Андрійові

ниви, які ще вчера були не обкопані, вже обполоті, як грядка.

А як тото сталоса по правді, Андрі Кондаш признавса сусідам на смертній постели, бо дітей не мав.

«Ходив-єм, – розказував, – із свинями, бо брата розійшлися по світах на заробки, а мене, каліку, не хотіли брати із собов, а я собі думаю: не буду ждати уд них помочі, зароблю собі на дарабку хліба та на нові постолы у селі. Тогди кондашем був старий Ілько Прутяник.

– Берете і мене з собов, уйку? – звідую старого.

– Давай, Андрію, я і так уже старий, нині-завтри вже не зможу ходити за стадом, – каже він.

І так разом із старим зачав-єм сокотити людські свині. На друге літо старий знемуг, так што єм ізоставса сам, але перед тим старий ми дуже заказовав, абих не близивса ід Маковиці, бо не буду добре гостити.

Я май чув-єм уд старих людей, што на Маковиці жиє якас стара баба-ворожіля, яка чинит лиш лиха та біди людям, але у сімнадцять году, кулько було міні тогди, ні одного легінища не напудиш яковс там бабов.

Правда, не пушов-єм право так, із думков шукати бабу, але одного разу на млаках у Ялинци Урстинуй свині зачали купатиса, а я уснув, як у туй співанці: «Улетіло потя з лісу, та уснуло на млаці!...».

Коли са пробужаю, а свиней – свині, пане, пропали! Ні одної. Беруса за слідами, а сліди ведуть на самий верх Маковиці. Што єм мав робити, не муг-єм са вернути у село без свиней... Уйшов-єм на верх Маковиці, а там вижу – серед лісу бурдей, а свині собі оляглися право перед ним. Я на них: «Цонь-цонь!...», а они ніби уздыхали.

«Но, тепер як ускочіт баба з бурдей, та єм пропав зовсім із свинями», – думаю собі, аж раз чую назад себе:

– Пусто їх, неборе хлопче, цонякаєш, бо, як видко, напаслиса соннику, а тепер, доки са не ухарчат, не зможеш їх ізкорняти.

Коли глипну назад себе, а тото челядина, дес так сорок-п'ятьдесять году, але файна, ідешна⁴, чисто убрана, ще й косичка за ухом. І так, слово по слову, суди-туди, сяке-таке, й не стямивса, як єм са полюбив

із Філофтейов, так юй було імня. Нігда ми не хотіла казати, зашто жиє серед лісу вадь удки є родом, як са добрала до Маковиці, бо я ходив п'ять году до неї, зараз кождий день уд раньої весни до пузньої осені. Правда, були дни, коли ми казала не приходити, бо до неї ходили волошки з Петрова та з Чорного. Людей із нашого села недолюблювала, не хотіла мати з ними діло.

Та одної осені, коли упав перший сніжок, Філофтея каже:

– Но, Андрію, уд завтри уже не прийдеш, бо упала зима...

– Я прийду через зиму без свиней, – кажу юй.

– Не приходь, бо тя роздере вовча.

– Тогди увидимеса навесні.

– Ні, Андрію, бурше не увидемеса вечі!

– Як ото вечі? – звідую.

– А так, мене навесні туй уже не буде, а тобі настав час женитиса.

– Та яка біда пуйде за мене, ковдуша, та ще й каліку? – кажу, сміячіса, а она затулила ми руков рот та каже:

– Я тя научу, што робити, абес розбагатів. А ти через зиму думай та міркуй, аж хоч стати богачем, зробиш, як я тя намовлю, аж не хоч, тогди тягни помали, як можеш, иншої поради не вмію ти дати.

Цілу зиму єм толковав, што маю чинити, а навесні єм готирував⁵, што не буду ходити на старі дни у ковди, а буду богачем. Чим прийшла весна, узяв єм са за діло, як ня научіла Філофтея.

Заміняв єм у Сиготі на торговиці два когутики за одну чорну куричку, та єм зачав дожидати, коли са знесе перше єчко. А коли са знесла, поклав єм го пуд ліву пахву і зачав 'го так носити, як ня научіла Філофтея. Кождий день єм мусів переходити дев'ять раз через дев'ять межей: три рази рано на зорі, три рази у самі полудни і три рази коли смеркне, і так дев'ять день, але так, аби дев'ять день припав у п'ятницю, бо инак не уйде нічо із того усього.

Коли єм закунчів «клочіти», у п'ятницю, у самі опуночі, якас біда ня корняє. Дивлюса, а коло мене маленький хлопчик, чорний як сажа, з маленькими чопками-ружками на голові, з хвостиком та копитами.

– Міні дай роботи! – кричить на мене.

– Ану, йди у ліс та принеси сухих конарю⁶, – ніби командує, а мнов аж сіпає із того страху. – Та дивиса, так за добрі два вози, – додаю, позіваючи.

Ледви єм задрімав, аж чортик наново корняє:

– Міні дай роботи!

Дивлюса круз укно, а загорода повна дров, самі конарі – сухі, як скло, аж кора з них попадала.

– Ану, файно їх порубай, поколи та поскладай у січки!

Коли запіли перші когути, у нашуй возарни без воза стояли добрі чотири січки дров.

Далі єм пушов із ним у Свальов дрива рубати, кажу жидові:

– Пане Шулим, маю бріґаду людей, хочеме дрива у вас рубати.

– Добре, – каже Шулим, через два тижні пуйду перебрати, кулько напилите, туйко вам заплачу.

Приходить жид, та береса руков за голову:

– Не маю, – каже, – коло мене туйко грошей.

– Дайте, кулько є, решту пришлете.

Далі єм пушов із ним у Богдан шліфери тесати, а удтак у Солотвину суль копати. А як єм са задопомуг, заставив-єм го майструвати вози, сани, жорна, бочки, бербеници, гет усе умів майструвати. Гроші текли у мої жеби⁷, купив-єм земні, здоймив-єм хижку, хліви, оженивса, але Бог ми не дав дітей.

Поза тим, як умерла жона, міні вже не гія було чемного чортика.

– Іди собі, неборе, послужи другим, бо міні єс служив доста, – кажу єму, а ун як пудскочіт та до мене:

– Зо мнов не говори так, а дай ми роботи.

– Та іди тогди у Пішало, та сій пісок, бо у нюм є золота, коли назбираєш п'ять кіл, розтопи 'го на ватрі та злий з нього мені велику чашу, доки все не буде готове, не смій являтиса перед моїми очима!

Коли закунчів Кондаш сповідатиса перед сусідами, тяжко зітхнув та сконав.

Та видко, што чортик давно злив йому чашу, бо вже го не чути у Пішалі, – докінчів, посміхаючись, свою розповідь дідусь. А я залишилась ночувати в нього, бо надворі вже почало смеркати, а мені, аби дійти додому, треба було проходити повз Пішало.

1 Силишловати – осісти, завестися.

2 Барос – молот.

3 Бутинарство – лісорубство.

4 Ідешний – гарний, чепурний.

5 Готирувати – вирішити.

6 Конарь – суха товста букова гілка.

7 Жеб – кишенья.

Дитячі сторінки

Іван ФРАНКО

Притча про нерозум

Стрілець сильце заставив,
Спіймалась пташка вмить;
Він взяв її, щоб зараз
Головку їй скрутить.

Залебеділа пташка:
«Ой, стрільче, стій, пожди!
Я пташечка маленька,
Що з мене тут їди?»

Пусти мене на волю,
Я дам тобі за те
Три добрії науки
На все твоє життє».

Стрілець мій здивувався:
«Чи бач, ся дробина
Мене навчати хоче!
Ну, що там зна вона?»

І мовить: «Добре, пташко!
Коли з твоїх наук
Я хоч що-то змудрю,
Тебе пушу я з рук».

І мовить птах: «Не жалуй
За тим, чи зле, чи гоже,
Що сталося раз і більше,
Відстатися не може».

Стрілець подумав: «Правда!
За тим жаліть не гоже,
Що сталося раз і більше,
Відстатися не може».

І мовить птах: «Не рвися,
Завдавши серцю скрути,
Що зробиш - розробити,
Минуле знов вернути».

Стрілець подумав: «Правда!
Шкода бажань і скрути:
Що зробиш - не розробити,
Що сталося - не вернути».

І мовить птах: «Ніколи
Не вір ні в які дива:
Не вір ні в яку вістку,
Що просто неможлива!»

Стрілець подумав: «Правда!
Чимало плещуть дива,
А розміркуєш - скажеш:
«Ся сплітка неможлива!»

«Гаразд, - сказав він, - пташко!
Не злі твої науки,
Лети ж собі й стрільцеві
Не попадайся в руки».

І пурхнула пташина,
На близькій гілці сіла
І, до стрільця звернувшись,
Таке йому повіла:

«Ей, та й дурний ти, стрільче,
Що дав мені здуриться!
А мною ти, небоже,
Міг добре поживиться!

Бо знай, в моїй утробі -
Якби ти знав отсе! -
Є перла так велика,
Як струсове яйце!»

Стрілець аж зойкнув з жалю:
«А, що ж я наробив,
Що так без застанови
Великий скарб згубив!»

І він підбіг під гілку
І скочив, що є сил,
Щоби спіймати пташку, -
Та ба, не має крил!

А потім мовив: «Пташко,
Пташиночко моя!
Вернись до мене! Буду
Тобі за батька я.

У клітку золотую
Всаджу тебе я сам
І все, чого захочеш,
Тобі я радо дам!»

Пташина відповіла:
«Дурний ти є, як був!
Всі три мої науки
Відразу ти забув!

Зробив ти добре діло,
Мені летіть велів, -
І зараз по хвилині
Сам того пожалів.

А потім забажав ти
Мене дістать ще раз
І просьбою вернути
Назад минулий час.

А чом? Бо несуразним
Повірів ти словам,
Що в мні є перла, більша
Удвоє, ніж я сам».

Дитячі сторінки

Леся КОПАЧ

ПРИГОДА У ШКОЛІ

На широкому майдані, в містечку Чорнухах стояла собі школа. Біла, чистенька. Стояла вона, мов яка палатка в тіні дерев, і радісно дивилась своїми вікнами на трибанну муровану церкву, оточену старими дубами. Були вони не менше старі за ті дуби, що росли на північній стороні шкільного майдану. А старі люди пам'ятали, що там, під цими шкільними дубами, на лавочці відпочивав раз сам ясновельможний гетьман Мазепа.

Від цих пам'ятних дубів в обидві сторони ішли собі повагом кущі білого і фіолетного бозу, опираючись часом на високий паркан. Висипана піском стежка бігла від хвіртки аж під самий рундук школи. Кілька кам'яних сходів, а там – і шкільні кімнати. Посередині довгий стіл, довкола лавки, а в куті біля грубки – чорна таблиця.

Гарними рядками виводив на ній пан дідаскал* Красовський рівенькі букви. Під його рукою стояли вони рівенько, як козацький полк у Полтаві.

Пан Красовський, високий, широкоплечий, мав добре серце, але і тверду руку до своїх учнів. А було їх багато. Понуривши голову, переписували уважно все з таблиці на своїх малих табличках.

Коло порога щось заворушилось. Крізь тихенько відкриті двері просунувся Гриць. Може б був і сів непомітно на лавку, якби не той маленький клубочок, що був в нього під пахою.

А клубочок впав на лавку, та як не зарепетує, не задзвякає: „дзвяв-дзвяв, дзвяв-дзвяв“...

Хлопці у сміх. Заворушились. А пан дідаскал як скочить від таблиці – та до Гриця. Як ухопить його! Зараз і викине через двері. Та нараз серце його зм'якло. Очі в малого Гриця заплакані, на чолі гуля завбільшки оріха, рукав роздертий...

– Грицю, бери собаку та й іди на рундук. А ви хлопці пишійте.

Сава ловив під столом собачку, що утікала позад ноги школярам, Петрусь помагав та вкінці під пильним поглядом учителя вертались всі на свої місця, бо березова каша в руках дідаскала навіяла їм страху.

– А тепер скажи, – почав пан Красовський, стоячи на рундуку, – що тобі приключилось, харцизяко! Чого це ти собаку у школу приніс? Та ще й спізнився? – говорив суворо учитель.

– Це Петро, от той великий хлопець, що минулого року був консулем у школі, ніс собаку до ріки і нахвалювався втопити її в Многій, а я пожалів таку маленьку собачку, та й кажу: оддай мені її, – говорив схвильованим голосом Грицько. – І він спершу дав, а після став відбирати. Я не давав, а він мене бив. Аж тут надійшла наша їмость, це ваша сестра, та й оборонила мене і собаку...

А собачка знов плиг з Грицевих рук та й задзвякав з цілої сили. З кімнати почувся хлоп'ячий сміх.

– Ну, бери свою собаку та й іди додому. А березова каша таки не мине тебе у суботу.

Учитель хмарився, аж густі брови над очима звисли, хоч то в дійсності Грицева пригода розвеселила його.

– А як же ти назвеш собачку? – запитав вже лагіднішим тоном.

– Та хіба назву Співаком, – відповів Гриць, пригортаючи маленьке жовтошерсте цуценя.

– Ну, іди, іди зі своїм Співаком, а завтра вранці, щоб ти мені тут був.

Ясні очі Гриця стали ще ясніші з радости. Біг швидко стежечкою до хвіртки і сховався за кущами бозу. Йому у слід бігли думки вчителя: «Цікавий хлопець. Що-то з нього виросте?».

Крізь шиби стежили за всім цікаві очі школярів.

***

Чи знаєте, про кого це оповідання, що його Ви щойно прочитали? Це про найславнішого українського мудреця-філософа Григорія Сковороду, коли він був ще малим школярем. Він народився у містечку Чорнухах, більше як двісті років тому, коли то в Україні панували ще наші гетьмани. Після закінчення школи в Чорнухах він вчився у славній Могилянсько-Мазепинській Академії в Києві, та ще їздив по чужих країнах та там теж вчився, але опісля вернувся в Україну і там прожив ціле життя. Хоч був він дуже вчений, та не став гордий, ані не ганявся за маєтками. Зате радо одягався у селянську свиту, мандрував селами та навчав простих людей добра.

* дідаскал – учитель.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

СВЯТА ПОРАДА

(Гумореска)

Ніхто і ніколи не слухався безмежно-мудрої поради святого апостола Павла так, як політики нашого часу. Видно, що недаремно він виховувався «в ногах» великого мудреця Гамаліїла, бо інакше звідки б міг дати таку мудру пораду: «Я став для юдеїв, як юдей... для греків, як грек... для підзаконних був, як підзаконний... для тих, що без Закону, я був беззаконний, для слабих, як слабкий. Для всіх я став усім».

Ось, берімо за приклад мого сусіду Коркоделька Трифона. Люди говорять, що він далеко від святих діл, слів і порад, а він собі ні вліво, ні вправо, а крокує за святою порадою, як сліпа кобила за глухим господарем: за час комуністів став комуністом, за час демократів став демократом, брали верх ліві, ставав ліваком, брали честь праві, ставав праваком і т. н. о. (і так на охтема), дряпався, як ведмідь на смереку, крутився, як муха в окропі (демократичному), перекидався з боку на бік, як кабан в болоті (політичному), аж поки не доперекидався, докрутився і додряпався до парламентського крісла. А звідти до генеральної прокуратури – лиш крок, а з генеральної прокуратури до буцегарні ще ближче. Та буцегарня не для таких, як мій сусідисько, який наступного-таки дня захворів на нечувану ще хворобу, і його лікарі перевели до найрозкішної лікарні, для дослідження хвороби. Як про це почули прокурори, то покинули розслідувати його діло, бо досить йому лікарів «хай розслідують вони, бо мають часу!». А лікарі лікарями – обмацали його кишені і відпустили, мовляв, через п'ять років прийде на контроль.

Повернувся Коркоделько Трифон до рідного села, де на нього чекали його мила стокілограмова дружина Джоконда Коркоделько, рідні дочки Мона і Ліза, собачки Трістана та Ізольда, кобила Пенелопа, кіт Бегемот, три вілли (ще неохрещені), два люксові автомобілі, сорок гектарів землі, дванадцять кілограмів золота (замуровані в підвалі) і три (недекларовані) банківські рахунки.

Ай, що за людина мій сусід Коркоделько! Мабуть, ваше око не видало, ваше ухо не чувало і на думку вам не спадало, що він за людисько... Гордість нашого села. Хто дійшов

так далеко та високо, як дійшов він, – парламент, генеральна прокуратура, тюрма...

Ніхто, люди добрі, ніхто, ніхтогісінько!

Правда дійшов до сільського суду Іванцьо Півкало, коли украв курку від баби Насті, а ще Семенка Поличмана засудили на шість місяців, коли побив міліціштя, та хіба може рівнятися якась там бідна сигітська тюряга з бухарестською буцегарнею, в якій просидів наш Коркоделько аж цілі три доби?.. Та де...

Якби не він, то мали б ми у рідньому селі такі вілли?.. Мали б дідька лисого, те б мали! І кого цікавить за чії гроші побудував їх?.. Нікого! Євросоюз дав гроші на асфальтування доріг, і що якщо дав?.. Хай буде здоровенький, той Євросоюз! До чорта з тими дорогами! Хіба вони б блищали так на сонці, як блищать покрівлі Коркоделькових будинків, аж з третього села їх видно. Їдеш, буває, в автобусі, а то хтось питає: «Що воно так блищить у Верхнянці?», а в тобі аж серце завмирає з радощів і гордо відповідаєш: «То ж будинки нашого Коркоделя Трифона!», так би ви знали!

Тепер наш Трифон відпочиває, бо натрудився він досить для нашого спільного добра. Але він і на ділі дбає про нас, як рідний батько про своїх дітей... В недільні дні виходить на вулицю і обіцяє нам, що у наступному мандаті, якщо ми оберемо його, то боротиметься в парламенті, щоб знизити ціну на сонячне тепло і місячне світло, а ще й заасфальтує Молочний шлях.

Я впевнений, що він додряпається знову до парламенту, бо зараз минає час правих і настане час дурнів, а що нашому Трифонові перекинутися з правака на дура... Та не буду я так говорити про гордість нашого села.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Євген ДУДАР

ВИННА ЦИВІЛІЗАЦІЯ

– Женю, привіт! У тебе немає моєї жінки?
У мене очі полізли на лоба. Хотів спитати: що може заміжня жінка робити о такій порі в квартирі холостяка? Але подумав: він свою жінку краще знає. Відповів:

– Нема.

– А де вона може бути? Не знаєш?

Я знову хотів спитати: чого я маю знати, де може бути його жінка? Але сказав:

– Не знаю... З таким же успіхом ти можеш спитати Хом'яка.

– Хом'як знає?

– А я звідки знаю. Не хочеш Хом'якові дзвонити, подзвони Черенкову, Затірці або Шпеленку...

Через півгодини дзвінок Хом'яка:

– Слухай, що ти наговорив Баранцеві? Щойно дзвонив: «Женька казав, що ти знаєш, де моя жінка».

Після дзвінка Хом'яка – дзвінок Черенкова:

– Завтра ми з тобою поговоримо серйозно. Ти в мене бачив коли-небудь жінку Баранця?..

Тільки поклав трубку. Затірка дзвонить:

– Ей ти, брехун! Ніколи не сподівався, що ти на таке здатний. Наговорити людині, розбивати сім'ю...

До ранку ще подзвонили двоє. Першим Шпеленко. Вилаяв мене на чому світ стоїть. Сказав, що цього він мені не пробачить. Бо не тільки у сім'ю Баранця клин вбиваю. Але його хочу зробити цим клином.

Останньою подзвонила жінка Баранця.

– Як ти смієш! – кричала вона у трубку. – Як ти смієш кидати тінь на порядну і чесну жінку? Зводити наклепи? Як ти смієш розбивати нашу сім'ю? Своєї не маєш, то іншим заздриш!

Я встиг уставити фразу:

– Не заздрю...

І вона поклатила трубку.

Я з жахом уявив, що мене чекає завтра на роботі. І подумав, що в усьому винна цивілізація. Не було б у мене телефону... Невже Баранець нас усіх обходив би пішки?..

Борис СПИСАРЕНКО

ВІДКИНЬМО ЗАЙВЕ

Замислив Скульптор вирубати з граніту Одну персону, вельми імениту, і так своєму Ученеві сказав:
– Щоб камінь цей належних рис набрав, Відкинь все зайве!
Я ж буденних справ Чимало маю – от їх уладнаю й прийду побачу, що ти людству дав!

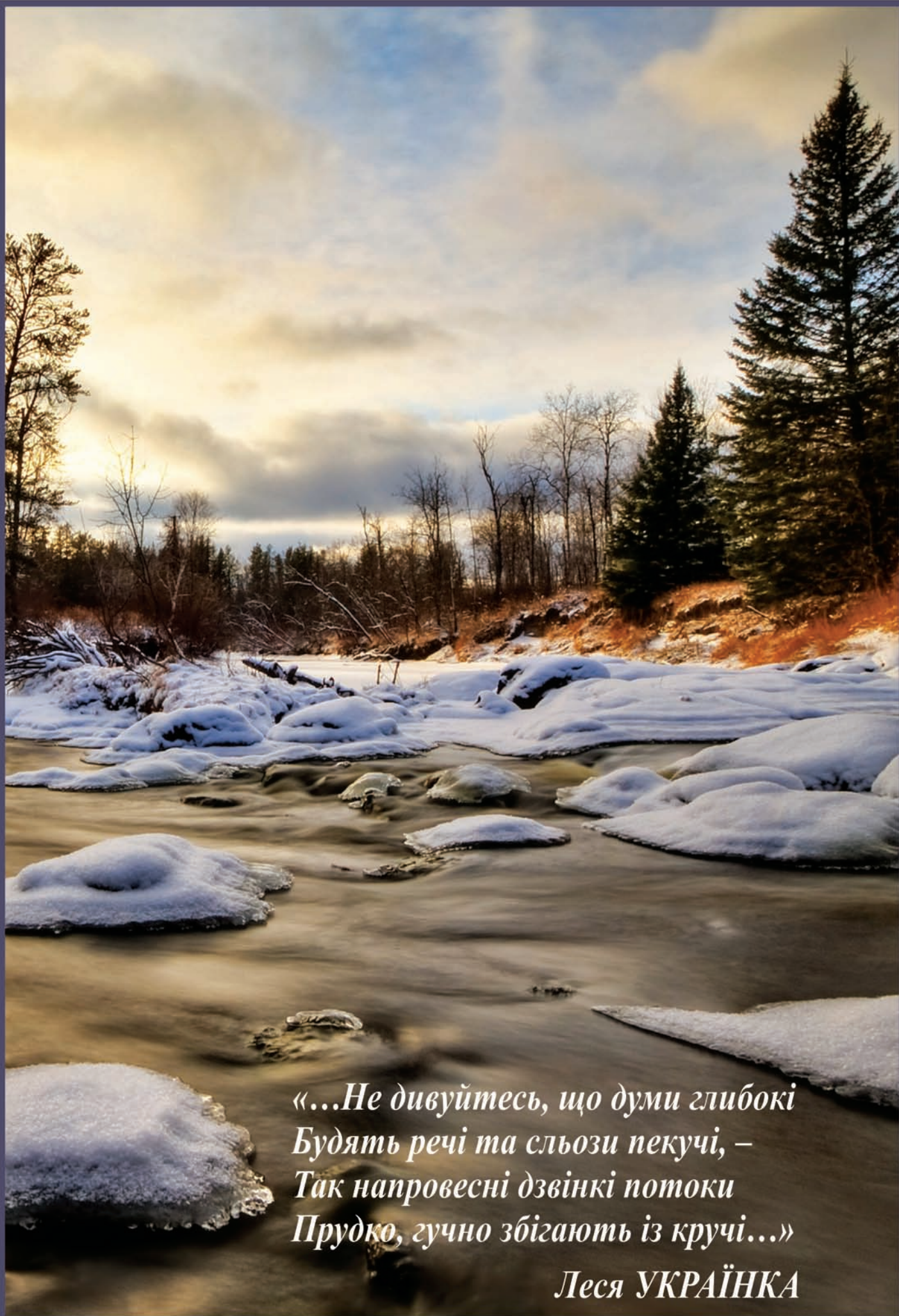
Пішов наставник. Учень не гуляв, Одрозу взявся працювати ревно, Щоб настанову виконати як слід. (Мистецтво щире – то горіння плід, Свідомий цього Учень наш напевно!). От скульптор повернувся до майстерні, І зрушення побачив не мізерні...

– Учителю, належно оцініть: Відкинув я, що марно тут стоїть: «Три грації», «Кіприду» і «Кіхота» Віднесено все ген, аж до болота, Щоби не заступало мені світ, Бо я вже став довбати і граніт. –

Учитель не нараз спромігся слова: – Я щойно там привіз на зиму дрова. Ти порубай їх, затопи камін, Тоді й з гранітом ліпше піде мова, Бо холоду боїться надто він. Зима ж, як бачиш сам, уже на носі! – А ви хіба не втямили ще й досі? Я носа вже відкинув, щоб не вплинув Він на персону – не псував картину...

Як про скульптуру де з ким зайде мова – Порадьмо їм: рубайте ліпше дрова!

*«...Не дивуйтесь, що думи глибокі
Будять речі та сльози пекучі, –
Так напровесні дзвінки потоки
Прудко, гучно збігають із кручі...»*

Леся УКРАЇНКА